

Solcellspark i Traryds socken

Arkeologisk utredning 2024

L2024:8941, L2024:8946, L2024:8966, L2024:8967, L2024:8980, L2024:8942, L2024:8943, L2024:8963, L2024:8964, L2024:8965, L2024:8944 & L2024:8959, L2024:8945, L2024:8947, L2024:8948, L2024:8949, L2024:8950, L2024:8961 & L2024:8962, L2024:8940. Bökhult 1:6, 1:7, 1:9, 1:11 och 2:4, Grönö 1:24 och 2:41, Beterås 1:2, 1:3 och 1:5, Traryds-Göshult 1:15, 1:16, 1:18 och 1:23, samt Skafta 2:26, Markaryds kommun, Kronobergs län, Småland

Andreas Emilsson & Ådel Vestbö Franzén

Arkeologisk rapport 2025:03

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

Solcellspark i Traryds socken

Arkeologisk utredning 2024

L2024:8941, L2024:8946, L2024:8966, L2024:8967, L2024:8980, L2024:8942, L2024:8943, L2024:8963, L2024:8964, L2024:8965, L2024:8944 & L2024:8959, L2024:8945, L2024:8947, L2024:8948, L2024:8949, L2024:8950, L2024:8961 & L2024:8962, L2024:8940. Bökhult 1:6, 1:7, 1:9, 1:11 och 2:4, Grönö 1:24 och 2:41, Beterås 1:2, 1:3 och 1:5, Traryds-Göshult 1:15, 1:16, 1:18 och 1:23, samt Skafta 2:26, Markaryds kommun, Kronobergs län, Småland

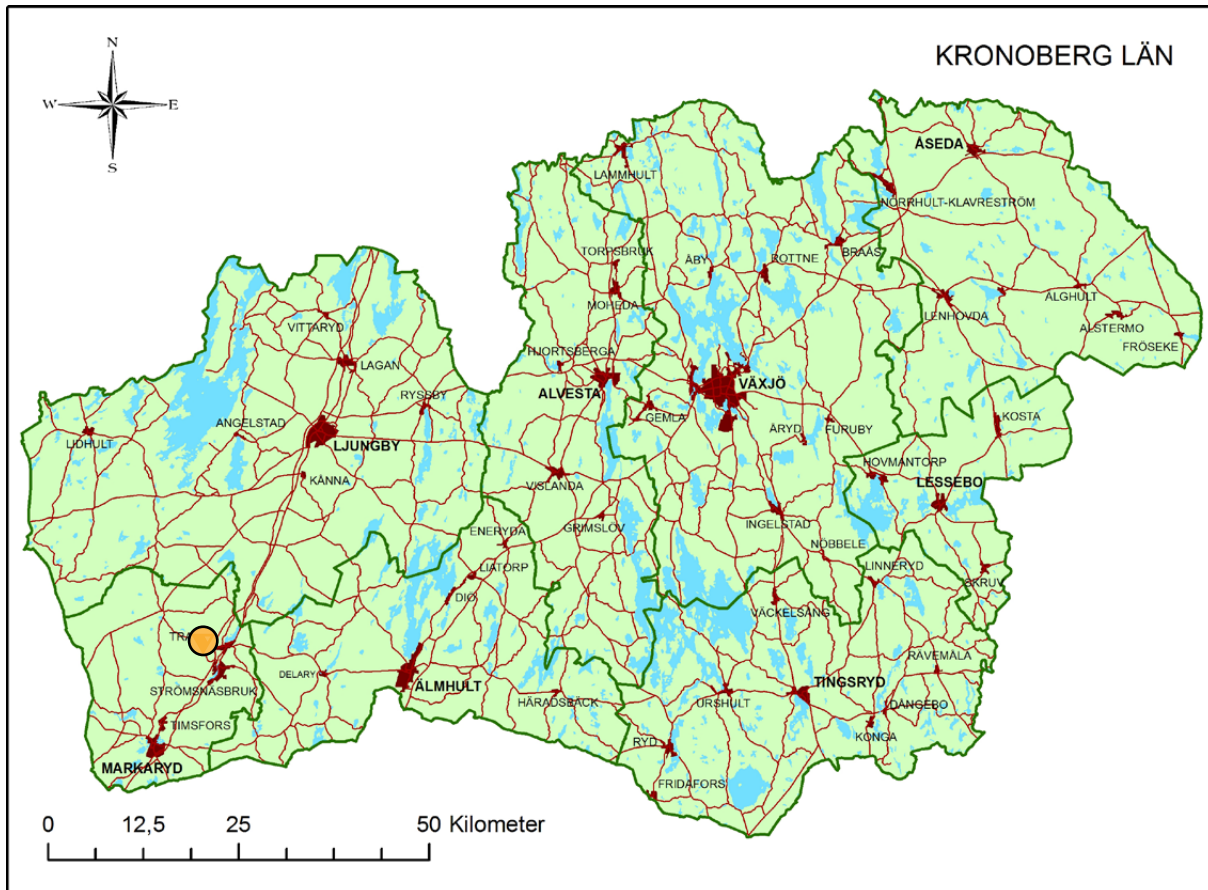
Författare
Copyright
Redaktion
Kartor

Andreas Emilsson & Ådel Vestbö Franzén
Kalmar läns museum 2025
Anna-Karin Karlsson, Stefan Siverud
Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från
Lantmäteriverket
Kalmar läns museum
1400-352X

Förlag
ISSN

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Syfte	12
Metod och genomförande	13
Resultat	15
Kartstudie	15
Utredning steg 1 – Inventering	16
Utredning steg 2 – sökschakt och provgropar	24
Tolkning och åtgärdsförslag	30
Torplämningar och fossil åkermark	30
Kolingslämningar	31
Referenser	34
Tekniska och administrativa uppgifter	36
Bilagor	37

Karta över Kronobergs län med platsen markerad.

Sammanfattning

Inför en planerad solcellspark inom delar av fastigheterna Bökhult 1:6, 1:7, 1:9, 1:11 och 2:4, Grönö 1:24 och 2:41, Beterås 1:2, 1:3 och 1:5, Traryds-Göshult 1:15, 1:16, 1:18 och 1:23, samt Skafta 2:26, Markaryds kommun, Kronobergs län, har Museiarkeologi sydost/ Kalmar läns museum utfört en kombinerad arkeologisk utredning steg 1 och steg 2. Exploatör är Ilmatar Solar AB.

Inom det ca 485 ha stora utredningsområdet fanns sedan tidigare inga lämningar registrerade. Vid utredningen registrerades totalt 19 övriga kulturhistoriska lämningar samt en forn-lämning. De övriga kulturhistoriska lämningarna fördelar sig på fem områden med fossil åkermark (L2024:8941, L2024:8946, L2024:8966, L2024:8967, L2024:8980), fem lägen med historiska husgrunder/jordkällare (L2024:8942, L2024:8943, L2024:8963, L2024:8964, L2024:8965), två

lägen med lägenhetsbebyggelse (L2024:8944 & L2024:8959) samt sju kolningsanläggningar som utgörs av kolbottnar efter resmilor (L2024:8945, L2024:8947, L2024:8948, L2024:8949, L2024:8950, L2024:8961 & L2024:8962). Den fornlämning som påträffades omfattar en mindre fossil åker (L2024:8940) med en handfull röjningsrösen.

Om lämningarna inte går att undvika vid en exploatering föreslås den fossila åkern L2024:8940 förundersökas. Vidare föreslås den välbevarade lägenhetsbebyggelsen L2024:8959 med husgrund, jordkällare och brunn att omfattas av en vidare insats. Detta då kunskapsbilden om denna typ av lämningar är mycket begränsad i länet och i synnerhet i området. Detta gäller även kolbottnarna där det bedöms finnas ett vetenskapligt kunskapsbehov att genomföra en undersökning ifall någon av dem berörs av en exploatering.

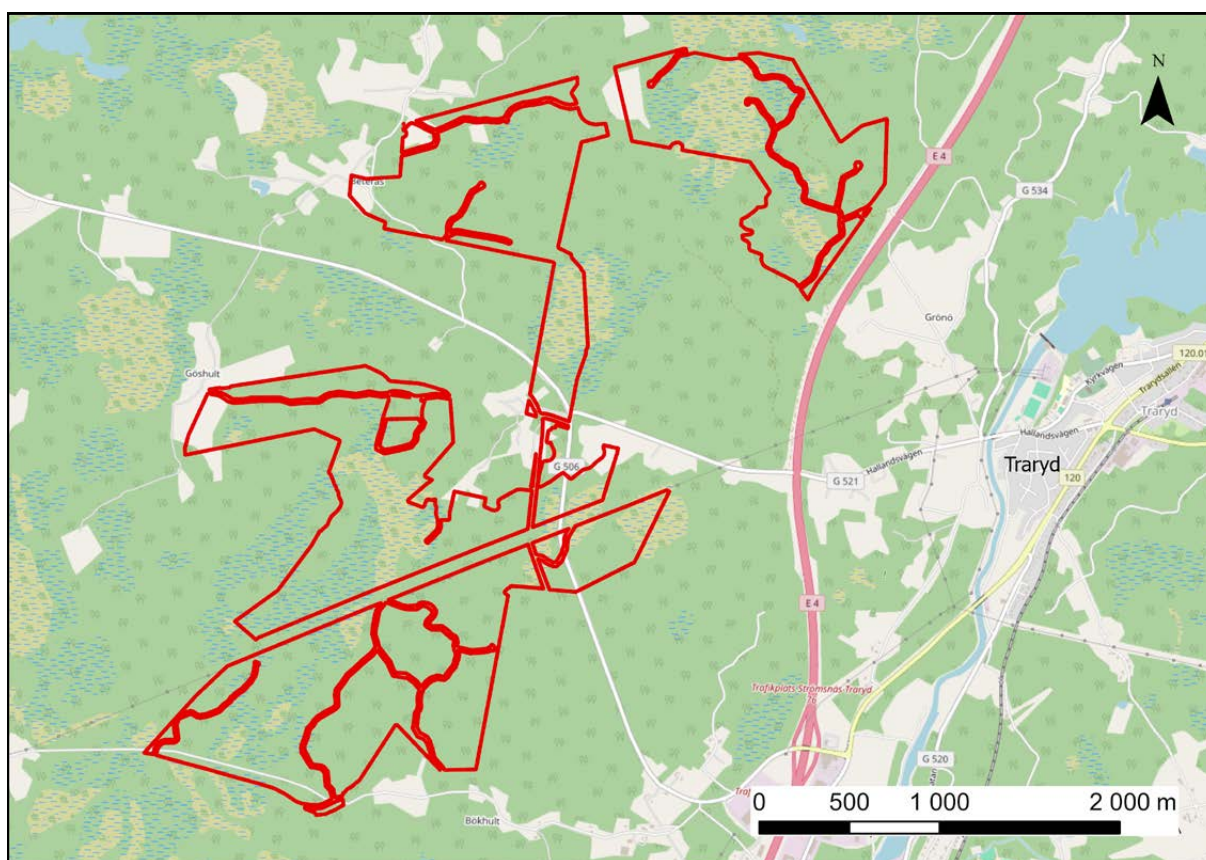
Inledning

Inför planeringen av en solcellspark inom delar av fastigheterna Bökhult 1:6, 1:7, 1:9, 1:11 och 2:4, Grönö 1:24 och 2:41, Beterås 1:2, 1:3 och 1:5, Traryds-Göshult 1:15, 1:16, 1:18 och 1:23, samt Skafta 2:26, Markaryds kommun, Kronobergs län, har Museiarkeologi sydost/ Kalmar läns museum utfört en kombinerad arkeologisk utredning steg 1 och steg 2.

Steg 1-utredningen omfattade en fältinventering, samt en kart- och arkivstudie vilken utfördes

under 20–22 augusti 2024. Området som berördes omfattade totalt 485 ha och låg strax väster om samhället Traryd och ån Lagan (fig. 1). Steg 2-utredningen som genomfördes 18–20 september omfattade en sökschaktning och rutgrävning.

Exploatör är Ilmatar Solar AB. I beställningen av uppdraget var även Tyréns Sverige AB involverade. Ansvarig för den arkeologiska utredningen var Andreas Emilsson som även ansvarat för rapporten.

Figur 1. Översiktskarta med utredningsområdet.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet omfattade totalt ca 485 ha som var uppdelade på fyra huvudsakliga områden (fig. 1). Omkring 50 % av området utgjordes av öppen mossmark och ytterligare en del av kärr eller före detta våtmark. Intill våtmarkerna fanns det högre liggande områden med fast mark som generellt var skogsbevuxen. Inför utredningen bedömdes det finnas flera lägen som topografiskt sett var lämpliga för boplatser. Flera av de högre belägna partierna i området som ligger mellan 155 – 160 m ö h förefaller periodvis under förhistorien, varit öar och näs i öppet vatten. Det finns ett stort antal mesolitiska boplatser som ligger ca 150 m ö h i västra delen av Kronoberg (bl.a. Persson 2012).

Markaryd ligger i den sydligaste delen av Sunnerbo härad som ingått i det medeltida folklandet Finnveden med centrum omkring Lagans övre dalgång och sjön Bolmen. De centrala delarna av Finnveden präglas av en rikedom på gravfält och bygden verkar ha formerats under järnåldern. Om man enbart ser till spridningen av den yngre järnålderns gravfält framstår Markarydstrakten som ett utmarksområde som huvudsakligen koloniserades under medeltiden. Arkeologiska undersökningar har dock kunnat påvisa en tydlig närvaro i trakten även under järnålder (bl a Nylén & Brynielsson 2003, Kraft 2004, Skoglund 2005).

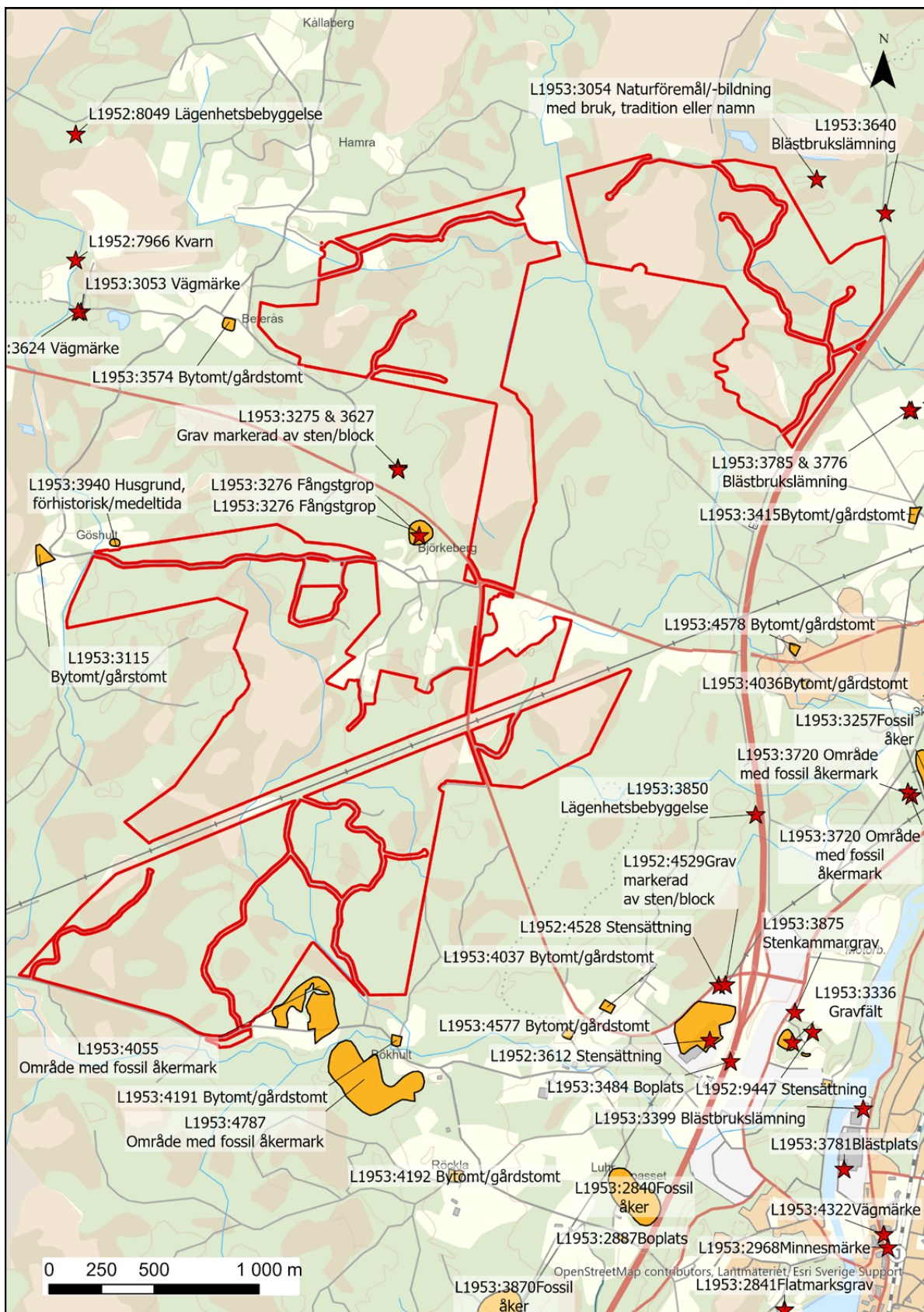
Sedan tidigare fanns inga registrerade lämningar inom utredningsområdet och även i det direkta närområdet är de registrerade lämningarna få (fig. 2). Nordöst och öster om finns industrilämningar i form av blästbrukslämningar (L1953:3640, 3785 & 3776). Väster och söder om finns registrerade by-/gårdstomter vid Betersås

(L1953:3574), Göshult (L1953:3940; 3115) och Bökhult (L1953:4191),

Betersås har äldsta belägg till 1543 och en osäker hänvisning från 1402 (fornsök). Idag är bytomten bebyggd. Göshults bytomt kan beläggas från 1543 (fornsök). Där *Gös* i namnet tolkas som kopplat till mansnamnet *Göt(er)* (Jönsson 1988: 59). Vid Göshult finns också läget registrerat för en historisk husgrund (L1953:3940) som kan ha medeltida anor och vara kopplad till en riddare *Kärr* (fornsök). Bökhult har precis som de övriga äldsta belägg till 1543. När det gäller namnet är *Bök* är sannolikt kopplat till ett äldre namn för bokbestånd (jmf Jönsson 1988: 165). Båda namndelarna *böke*- och *-hult* har medeltida anor (Larsson 2007: 42).

Utredningsområdet ligger vidare i närheten av Skafta by. Under 1500-talet bestod byn av skattebönder och trakten domineras generellt av skattejord, med självägande bönder. Åkerarealen var historiskt sett begränsad vilket innebär att jordbruket sannolikt inte var det viktigaste näringsfånget. Utmarksbruk, som järnhantering, har varit betydelsefullt (Rosén 2008; Larsson 2007). Vilket delvis också kan gälla för de mer närliggande byarna.

Mellan två av utredningsytorna finns två resta stenar (L1953:3275 & 3627). De är registrerade som två gravar markerade med stenblock, men enligt beskrivningen i inventeringsboken handlar det om resta stenar som inte utgör gravar (fornsök). Runt omkring utredningsområdet finns vidare ett par blästbrukslämningar (L1953:3640; 3785 & 3776).

Figur 2. Registrerade lämningar i närheten till utredningsområdet.

Ån Lagan ligger omkring 1–1,5 km öster om utredningsområdet där ån haft en lång historisk och förhistorisk betydelse. Utmed ån finns i det i närområdet lämningar från slutet av yngre stenålder såsom en hällkista (L1953:3875) såväl som järnåldersgravfält (t.ex L1953:33336). När det gäller hällkistor angränsar Traryds socken till Göteryd socken, vilken är en av de mest hällkistetäta socknarna i Sverige med sina 119 registrerade lämningar. Anledningen till att det finns så många hällkistor samt spår efter boplatser från senneolitikum i Göteryd har diskuterats, och en teori om att en bebyggelseexpansion i den sydvästra delen av Kronobergs län skedde under perioden har framförts (Westergren 1979, Hansson 1999). Samhället Traryd som ligger utmed Lagan strax öster om utredningsområdet har vidare en romansk stenkyrka från 1200-talet.

I norra delen av Strömsnäsbruk och strax söder om Traryd genomfördes 2010 en delundersökning och restaurering av gravfältet L1953:3336 samt en undersökning av den fossila åker L1952:3609 (Artelius 2009). Flera röjningsrösen daterades inom den fossila åkern som påvisade en tyngdpunkt till tidig medeltid (1100-tal/1200-tal) men det fanns också spår efter en röjning under äldre järnålder. Gravfältet L1953:3336 omfattade totalt 10 stensättningar och 13 resta stenar. Vid restaureringen och delundersökningen påträffades fynd i form av kvarts men också enstaka brända ben varav några från människa. Gravfältet bedömdes ha en bred dateringsbild från romersk järnålder fram till yngre järnålder.

Syfte

Syftet med den arkeologisk utredningen var att ta reda på om tidigare okända fornlämningar berördes av det planerade arbetsföretaget. Utredningen syftade till att preliminärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar, identifiera, motivera och antikvariskt bedöma både kända och nyupptäckta fornlämningar samt övriga kulturhistoriska lämningar.

Resultaten från utredningen avsågs sedan kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten syftade också till att kunna användas som underlag i företagarens planering. Ambitionsnivå skulle enligt FFU anpassas så ovanstående syfte möttes.

Metod och genomförande

Den arkeologiska utredningen gjordes i två steg med omkring en månads mellanrum. Vid det första steget genomfördes en översiktlig genomgång av arkiv- och kartmaterial och en fältinventering. Kartstudien syftade till att ge en bakgrundsbild av området under historisk tid samt att bidra till att rikta fältinsatserna till ytor som bedömdes uppvisa potential för fornlämningar och kulturhistoriska lämningar. Äldre lantmäterikartor rektifierades och lades in i det fält-GIS som användes under inventeringen. Detta gjorde att intressanta objekt som noteras på kartorna enkelt kunde kontrolleras på plats. Fältinventeringen kom vidare att fokusera på de högre liggande och

torra markområdena. Öppna mossmarker som hade låga förutsättningar för lämningar berördes mer översiktligt, flera av dessa var vidare svårt att ta sig ut på grund av att de var sankade eller hade stående vatten.

Vid inventeringen registrerades såväl fornlämningar som övriga kulturhistoriska lämningar (fig. 3). Områden som bedömdes ha potential för under mark dolda lämningar valdes vidare ut vid inventeringen för grävinsats vid steg 2-utredningen. De områden som valdes ut bedömdes utifrån det topografiska läget, markförhållanden och den omgivande fornlämningsmiljön.

Figur 3. Inventering vid ett hygge med Kenneth Alexandersson. Foto från väst.

Den arkeologiska steg 2-utredningen omfattade en sökschaktning med maskin eller rutgrävning för hand. Rutgrävningen utfördes i de ytor som bedömdes kunna uppvisa eventuellt slaget litisk material eller i områden som inte gick att nå med grävmaskin. Vid sökschaktningen användes en bandgående grävmaskin med planeringsskopa. Vid schaktningen genomfördes en kontinuerlig handrensning för att kunna upptäcka eventuella urlakade anläggningar eller fyndmaterial. Vid två bebyggelselämningar genomfördes det vidare en avtorvning och rensning för hand med syfte att hitta eventuellt daterbara fynd, detta för

att klargöra fornlämningsstatus. En översiktlig metalldetektering genomfördes kontinuerligt vid steg 2-insatsen.

För att fördjupa arkiv- och kartstudien gällande de bebyggelselägen som påträffats och för att närmare bedöma eventuell fornlämningsstatus togs extern hjälp in från kulturgeografen och fil.dr Ådel Vestbö Franzén från Jönköpings länsmuseum (se bilaga 3).

Inmätningar gjordes i Sweref99 tm med GPS (steg 1) eller RTK GPS (steg 2).

Resultat

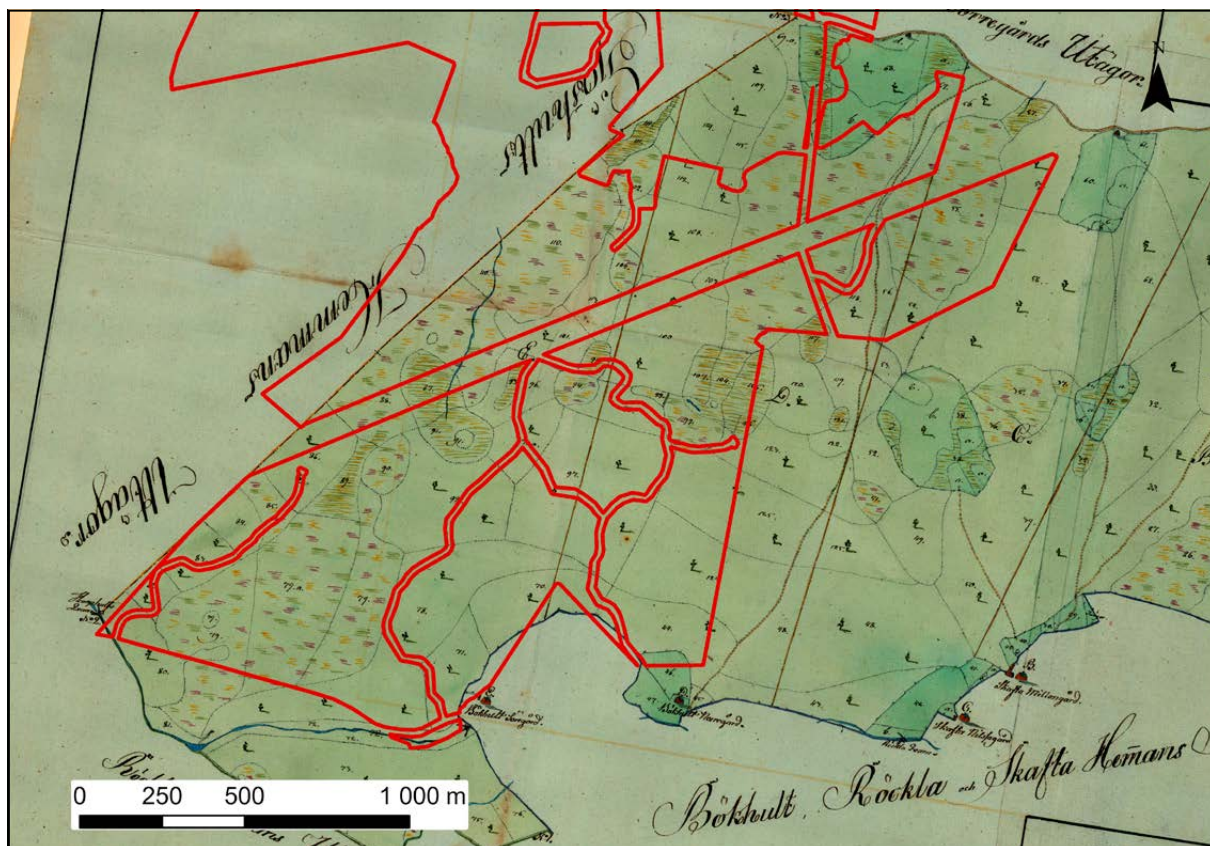
Kartstudie

Det aktuella utredningsområdet tangerar mark till flera olika historiska byar som framträder på skifteskartorna: Bökhult, Göshult, Betersås, och Grönö/Norregården. Gemensamt för skifteskartorna är att det aktuella utredningsområdet primärt ligger på byarnas utmark.

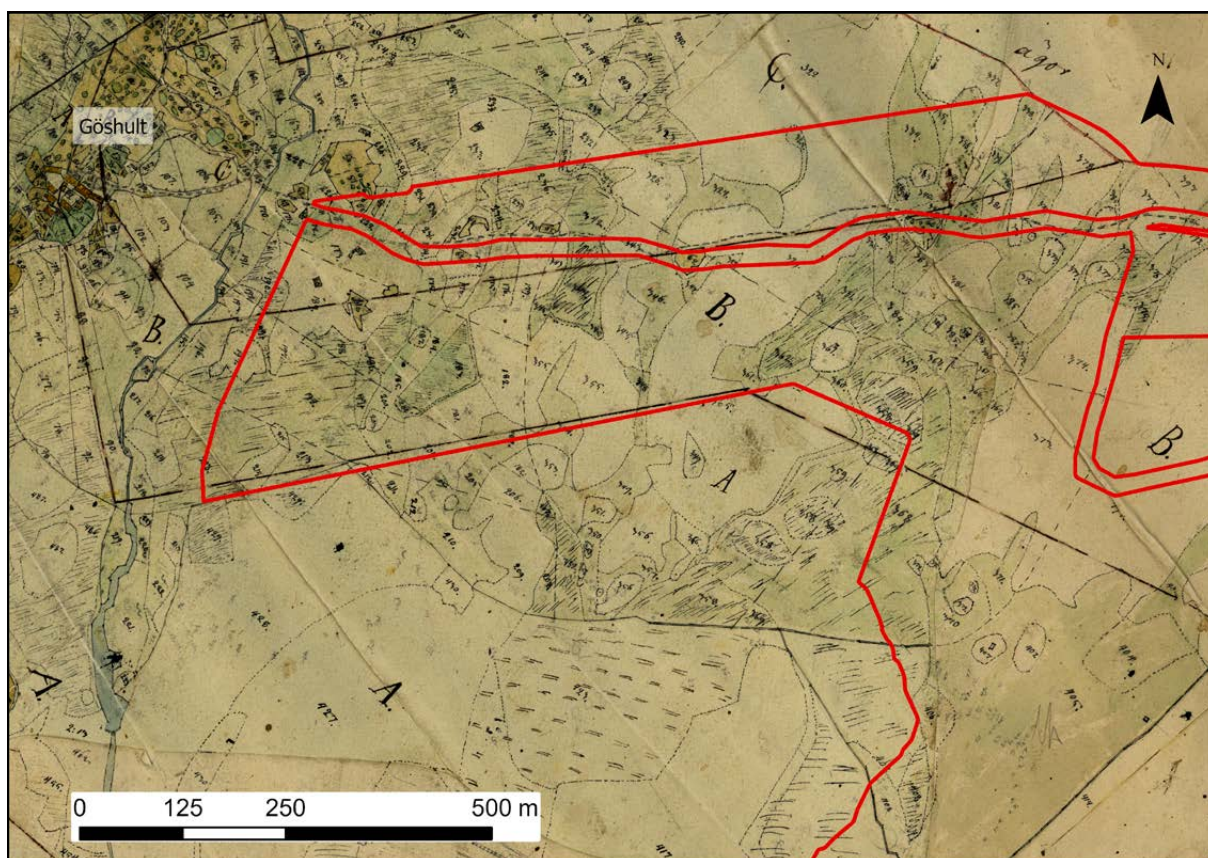
I området vid Bökhult i den södra delen av utredningsområdet finns två skifteskartor. På den äldsta som är storskifteskartan från 1818 och

som täcker större delen av de två södra delarna av utredningsområdet finns enbart betesmark, skog och ängsmark/mossmark (fig. 4) (F75-6:2). På laga skifteskartan från 1873 som dock delvis har en lite annorlunda täckning är bilden ungefär den samma (Bökhult 07-tra-20).

Vid Göshult framträder det på laga skifteskartan från 1834 ett par mindre åkerytor närmast byn som ligger inom utredningsområdet (Göshult 07-tra-134) (fig. 5). I övrigt omfattas området av

Figur 4. Karta över storskifte av Bökhults utmark/utägor 1818 och den södra delen av utredningsområdet (LMS: akt F75-6:2).

Figur 5. Karta över laga skifte 1834 vid Göshult och den västra delen av utredningsområdet (LMS: 07-tra-134).

skogsmark, mossar med inslag av betes- och ängsmark.

På laga skifteskartan från 1855 vid Grönö som täcker in den nordöstra delen av utredningsområdet, saknas åkermark och området redovisas som moss- och skogsmarker med inslag av äng- och betesmark (Grönö, 07-tra-26).

På samtliga skifteskartor finns det inga tydliga indikationer på att en bebyggelse funnits inom utredningsområdet. En fördjupad analys och diskussion om detta görs i samband med redovisningen av bebyggelselämningarna i bilaga 3.

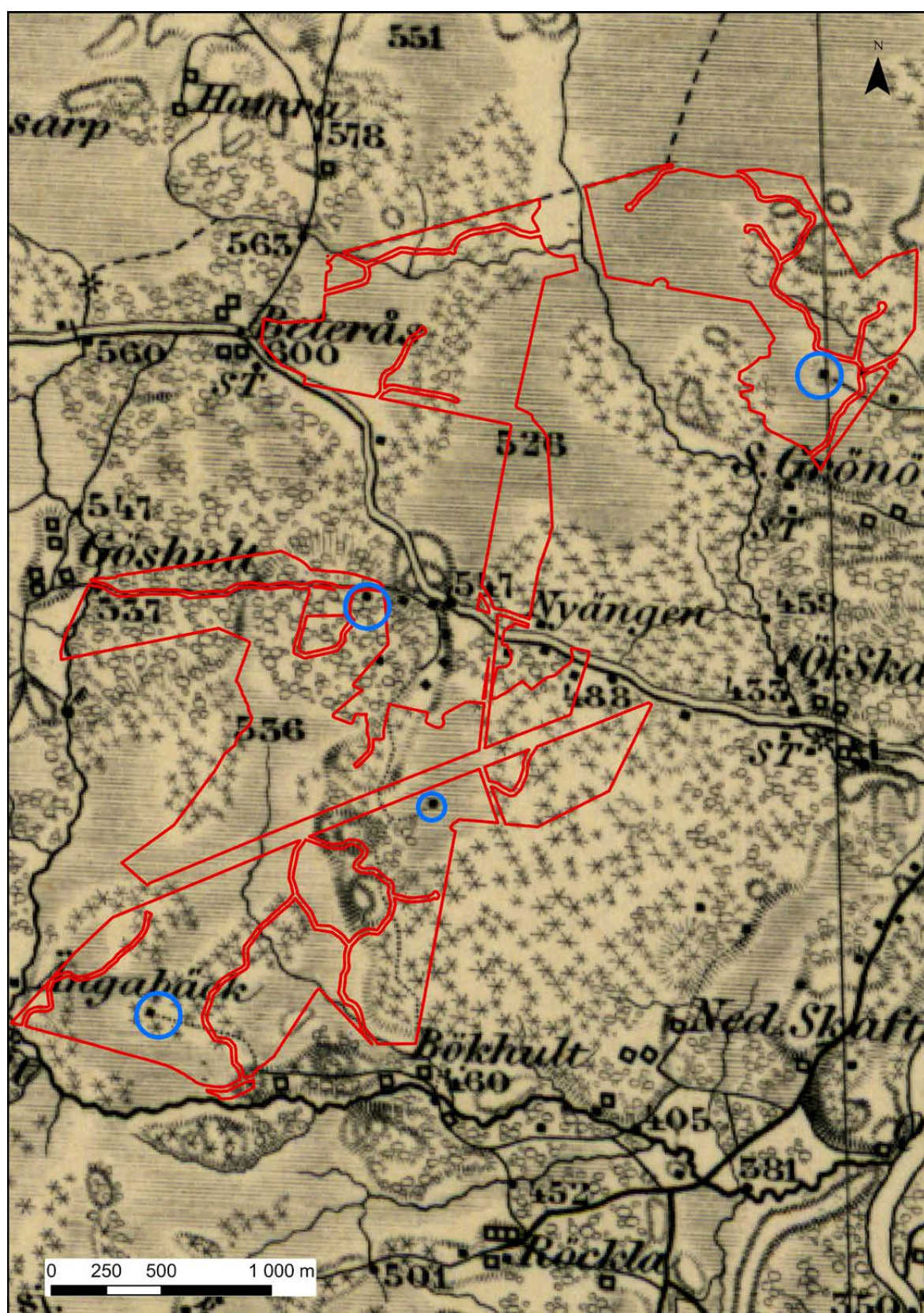
När generalstabskartan upprättas över området 1870 går det se att det på flera platser tillkommit en mindre torpbebyggelse som inte fanns vid tiden för skiftena under första hälften av 1800-talet (fig. 6) (J243-14:1). På kartan framträder tre torplägen samt vad som förefaller vara en

ängslada eller liknande då byggnaden är utsatt mitt i en mosse.

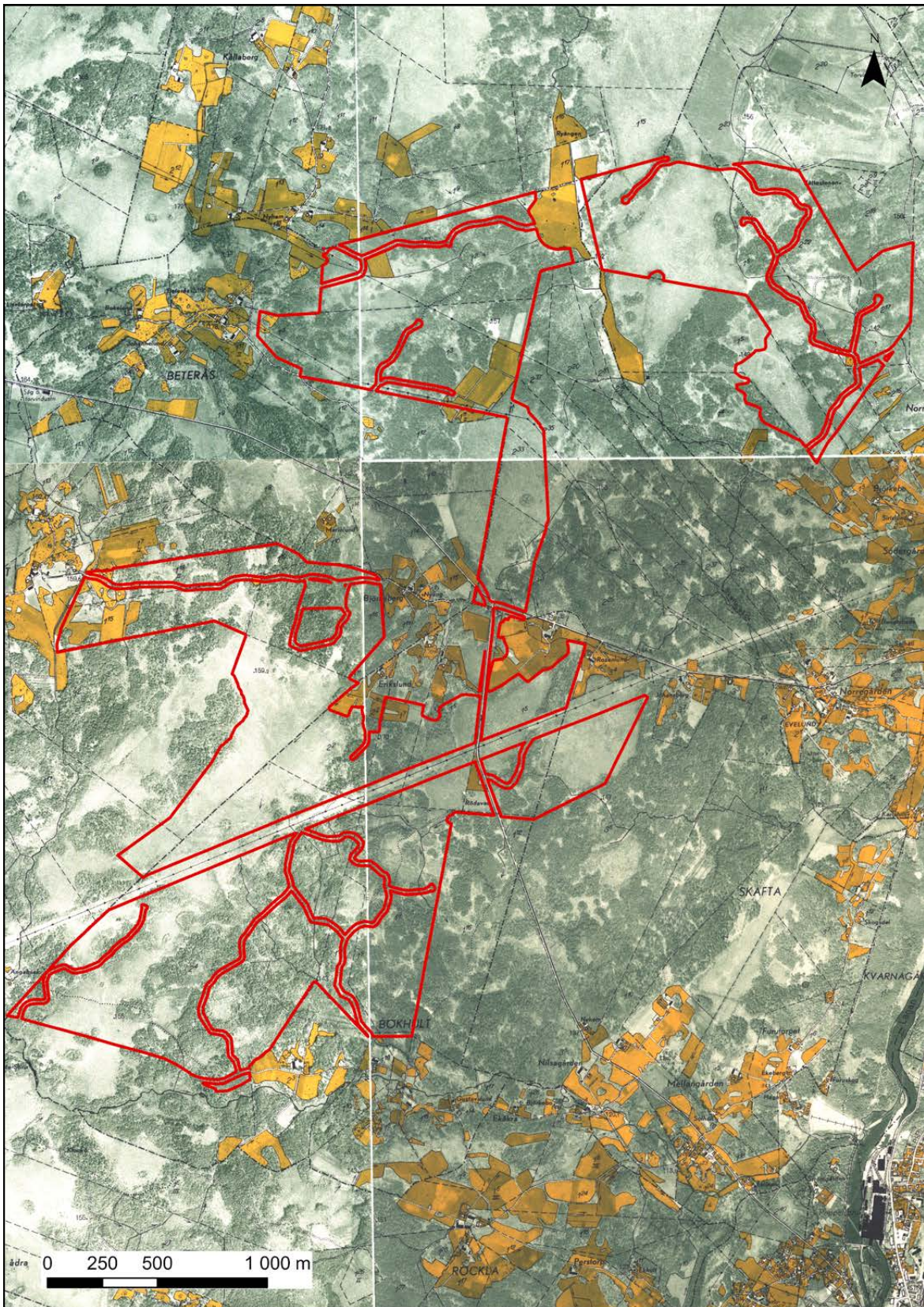
På de ekonomiska kartorna från 1951 över området saknas torpbebyggelse helt (Strömsnäsbruk, 4D4e51, Hamphult, 4D4d51, Hinneryd, 4D5d51, Ingershult, 4D5e51) (fig. 7). Ett par åkerytor ligger inom utredningsområdet vid Göshult, Beterås samt en större åkeryta i en mosse i norra delen. I övrigt är det skog eller obrukad mossmark som helt dominerar.

Utredning steg 1 – Inventering

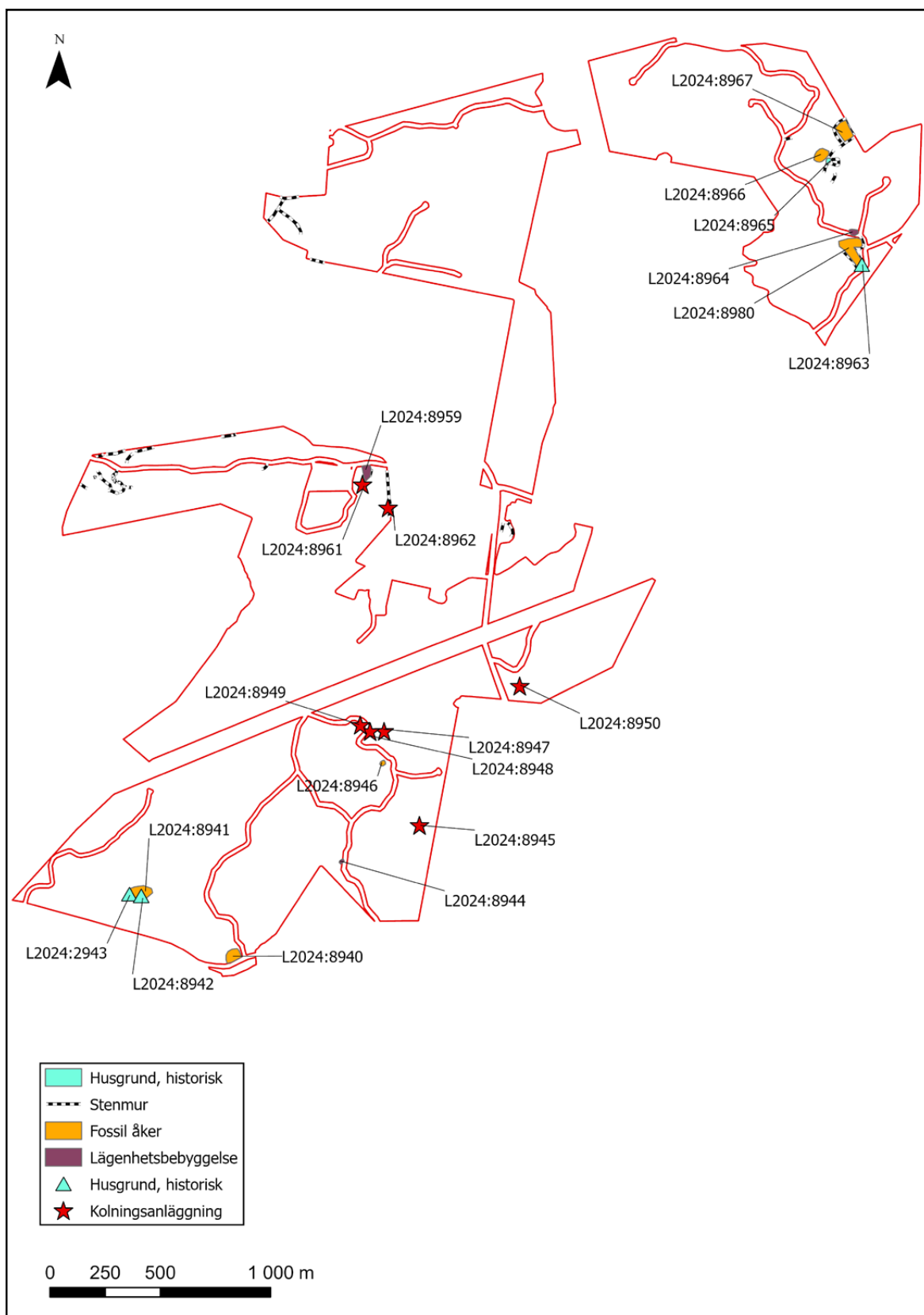
Vid inventeringen nyregistrerades lämning ur tre olika kategorier; fossil åkermark, bebyggelselämningar och kolningsanläggningar (fig. 8). Nedan görs en översiktlig genomgång av lämningarna i området. I kapitlet *tolkning och åtgärdsförslag* finns vidare en sammanställning för varje registrerad lämning i tabellform med åtgärdsförslag (tab. 1).

Figur 6. Generalstabskartan 1870 (RK: J243-14-1.). Bebyggelselågen med torp är markerade med blåa ringar. Den mindre blå ringen markerar en trolig ängslada.

Figur 7. Ekonomiska kartor från 1951 (Strömsnäsbruk, 4D4e51, Hamphult, 4D4d51, Hinneryd, 4D5d51, Ingershult, 4D5e51).

Figur 8. Samtliga nyupptäckta lämningar inom utredningsområdet. På kartan har även stenmurar tagits med som noterats i fält.

Fossil åkermark

Totalt påträffades sex mindre områden med fossil åkermark som innehöll röjningsrösen (L2024:8940, L2024:8941, L2024:8946, L2024:8966, L2024:8967, L2024:8980). Inga av dessa området framträdde som åkermark på skifteskartorna. Ett av dessa områden, L2024:8940, tolkas som en fast fornlämning. Den fossila åkern L2024:8940 omfattade endast omkring fem röjningsrösen och är ca 3000 m² stor. Topografiskt ligger den i slänten på en mindre höjd.

Röjningsrösen är omkring 2–4 m i diameter och flacka till svagt välvda i ytan (fig. 9). Formen på röjningsrösen är vad som brukar betecknas som ålderdomlig (t.ex Engman m.fl 2015).

Områdena L2024:8941, L2024:8966, L2024:8967, L2024:8980 sammanföll alla med en torpbebyggelse som enligt de historiska kartorna etablerades efter 1850 (se bilaga 3) och har generellt höga uppbyggda röjningsrösen som i vissa fall även var kallmurade (fig. 10). Detta gör att de bedöms

Figur 9. Lågt och flackt övertorvat röjningsröse inom L2024:8940. Foto från NV.

Figur 10. Större röjningsröse inom L2024:8980. Foto från SÖ.

som övriga kulturhistoriska lämningar. Vid tre av dessa finns längre stenmurar som delvis eller helt omgärdade den fossila åkermarken. Den fossila åkern L2024:8946 ligger ca 400 m bort från närmsta kända historiska bebyggelse men bedöms ändå som troligt vara kopplad en sen historisk odling.

I området vid Göshult finns flera stenmurar som sammanfaller med åkerytor både på den ekonomiska kartan såväl som skifteskartan. Men utöver stenmurar finns inga övriga odlingsselement bevarade vilket gör att ytorna inte går att betrakta som kulturhistoriska lämningar.

Samtliga områden med fossil åkermark är mindre till sin storlek och alla förutom L2024:8940, bedöms som övrigt kulturhistoriska lämningar kopplade till torpodling under sen historisk tid. En röjning och odling som också bedöms utförts under en kort begränsad period. Detta då det handlar om små ytor med begränsat antal röjningsrösen samt att de i huvudsakligen övergetts innan de ekonomiska kartorna upprättades på 50-talet.

Lägenhetsbebyggelse/torp och historiska husgrunder

I området påträffades flera bebyggelselämningar både i form av lägenhetsbebyggelse med sammansatta miljöer med jordkällare och husgrunder men också sammanhang där endast jordkällare eller spisiröse finns kvar utan synliga spår efter andra husgrunder. Samtliga dessa registrerades som övriga kulturhistoriska lämningar.

Totalt registrerades två lämningar som lägenhetsbebyggelse; L2024:8944 & L2024:8959. Detta då dessa berör sammansatta miljöer med bevarade husgrunder som ligger tillsammans med jordkällare och som sammantaget omfattar en över 20 m stor yta.

L2024:8944 omfattade en husgrund och två jordkällare. Husgrunden är ca 8x5 m stor och ligger upphöjd och plant på en mindre höjd. Husgrunden avtecknar sig även med synliga grundstenar och ett spisiröse (fig. 11). Husgrunden är inte med på det historiska kartmaterialet och bedöms som sannolikt yngre än 1850 (se bilaga 3). Strax intill husgrunden ligger vidare två kvadratiske

Figur 11. L2024:8944 med delvis synlig syllstensrad samt spisiröse. Foto från V.

Figur 12. L2024:8959 med kallmurad syll och spisröse. Foto från SV.

jordkällare (ca 5x5 respektive 3x3 m) som båda är ingrävda i höjder och har delvis bevarade kallmurade väggar (upp till 1 m höga).

Vid husgrunden genomfördes vidare en mindre avtorvning vid steg 2-delen av utredningen för att se om det fanns fynd som kunde indikera på att den kunde vara äldre än 1850. Inga tecken på det framkom (se kapitel om utredning steg 2).

L2024:8959 omfattar en 8x7 m stor husgrund med rest av spisröse (fig. 12). Grunden ligger tillsammans med två jordkällare med kallmurade väggar (4x3 m respektive 3x3 m) och ytterligare en källare som avtecknar sig som en ca 3x3 m stor och 0,7 m djup nedgrävning utan stensatta väggar. Samtliga dessa lämningar ligger uppe på en mindre höjd. Strax norr om bebyggelselämningarna finns en brunn och söder om finns stenmurar och en liten åkeryta. Torpet finns med på generalstabskartan från 1870 men saknas på äldre skifteskartor (se bilaga 3).

En mindre avtorvning gjordes också vid steg 2-utredningen för att ytterligare kunna säkerställa fornlämningsstatus (se nedan i rapporten).

Fem sammanhang registrerades som husgrunder från historik tid. I den södra delen av området ligger en rest av ett spisröse L2024:8942 som är delvis överbyggt av ett röjningsröse (fig. 13). Läget för spisröset motsvarar platsen för en byggnad som finns med på generalstabskartan 1870 (J243-14-1). Till torpet hör vidare sannolikt den 4x4 m stora jordkällaren L2024:8943 som ligger ca 50 m åt väster.

I den nordöstra delen av undersökningsområdet påträffades jordkällaren L2024:8963. Omkring 100 m norr om denna ligger tre jordkällare med några meters mellanrum som registrerades som L2024:8964 (fig. 14). I området vid dessa jordkällare finns en utmarkerad torpbebyggelse på generalstabskartan från 1870 (J243-14-1). Inga bevarade torpgrunder återfanns dock vid

Figur 13. Det delvis överbyggda spisröset L2024:8942. Med på bild är Nicholas Nilsson. Foto från Ö.

Figur 14. Jordkällare tillhörande L2024:8964. Foto från NV.

inventeringen. Bebyggelsen saknas vidare på de äldre skifteskartorna (se bilaga 3).

L2024:8965 utgörs av två jordkällare som ligger direkt intill varandra och är ingrävda i samma höjd. Båda är omkring 4x4 m stora och upp till 1,7 m höga kallmurade väggar. I området finns vidare flera stenmurar och de fossila åkrarna L2024:8966 & L2024:8967, lämningarna bör sammantagets delvis vara kopplade till en torpbebyggelse som etablerades i området någon gång efter 1870 (se bilaga 3). Vid inventeringen återfanns ingen bevarad torpgrund.

Kolningsanläggningar

Inom undersökningsområdet påträffades sju kolbottnar efter resmilor. Fem av dem ligger i den södra delen av utredningsområdet inom 500 m från varandra. Två av dem finns omkring 1 km norr ut från de övriga.

Kolbottnarna varierar mellan 8–13 m i diameter och samtliga har gropar eller rännor runt sig. En av kolbottnarna (L2024:8947) är skadad och ligger delvis under en skogsväg medan de övriga

inte uppvisade skador. Samtliga kolbottnar ligger i övrigt inom 100 m från närmsta väg. Se tabell 1 finns en mer ingående beskrivning av dem.

Kolbottnen L2024:8949 hade en tydlig ingång genom en vall som ligger utmed en skogsväg (fig. 15). Troligen är vallen kopplat till vägen och visar således att kolbottnen är yngre än denna. Vägen är inte utsatt på laga skifteskartan från 1873 vilket ger ett starkt indicium att kolbottnen tillkom efter detta datum.

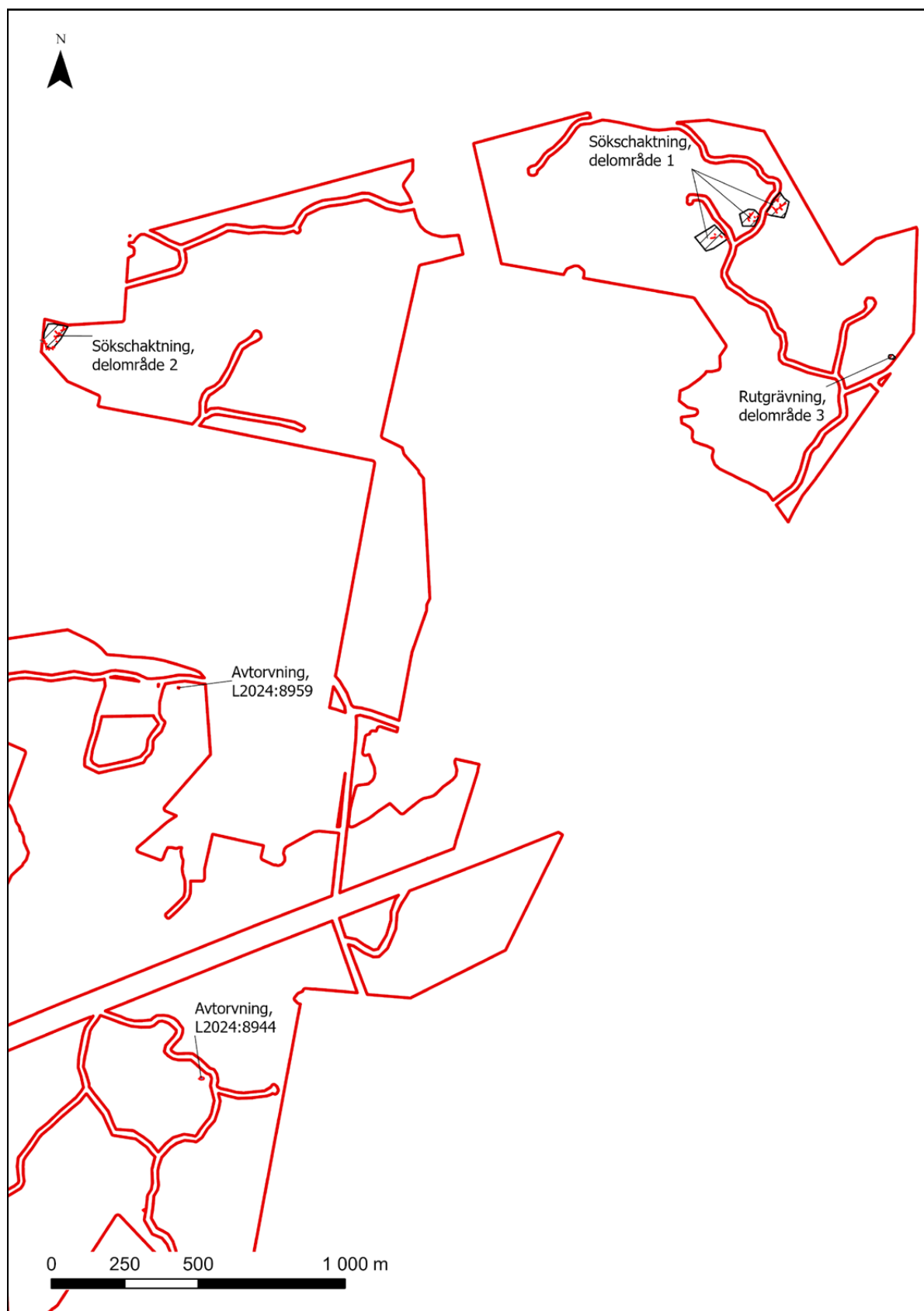
Det är svårt att säkert kunna bedöma ålder på kolbottnar och i detta fall har samtliga bedömts som övriga kulturhistoriska lämningar, men det går inte helt utesluta att någon av dem kan vara äldre än 1850.

Utredning steg 2 – sökschakt och provgropar

Vid inventeringsdelen av utredningen bedömdes ett antal lägen inom området som gynnsamma för potentiella dolda arkeologiska lämningar såsom boplatser (fig. 16). Dessa ligger alla i den norra delen av utredningsområdet. De områden som

Figur 15. Kolbotten L2024:8949. Foto från Ö.

Figur 16. Berörda lämningar och ytor vid steg 2-utredning.

valdes ut för steg 2-insatsen bedömdes utifrån det topografiska läget, markförhållanden och den omgivande fornlämningsmiljön. Utöver detta genomfördes också en mindre avtorvningsinsats vid två av torpen för att se om det fanns någon indikation på att de kunde vara äldre än 1850.

Där det gäller sökschaktnigen och provgropar som berörde potentiella lägen för dolda lämningar berörde dessa tre olika delområden (se bilaga 1 & 2 för schaktplan och -tabell).

Delområde 1

Delområde 1 omfattade en höjdsträckning med sandig silt som ligger intill ett längre och sankare markområde. Området är skogbevuxet men välgallrat, vilket gjorde att det gick relativt lätt att komma åt med grävmaskin. Totalt togs 15 schakt upp med grävmaskin kopplat till de plana höjd-lägena som finns i området. Totalt motsvarade schaktningen ca 200 m².

Inga arkeologiska lämningar eller fynd påträffades.

Delområde 2

Delområde 2 ligger direkt öster om Betersås och omfattar en tidigare åker som finns med på den ekonomiska kartan från 1952. Åkern har ett platåliknande läge med lägre mark direkt i öster. I väster reste sig marken ytterligare upp på en större höjdrygg på vilken den historiska såväl dagens bebyggelse ligger på.

Totalt 16 schakt togs upp som motsvarade ca 160 m². Markförhållandena utgörs av 0,20–0,25 m tjock matjord som övergick i fin silt (fig. 17). Inga arkeologiska lämningar eller fynd påträffades. Fynd av enstaka recenta metallföremål såsom spik framkom samt några små skärvor yngre rödgods.

Figur 17. Schaktning inom delområde 2. Foto från Ö.

Delområde 3

I delområde 3 berördes en par meter högt höjdläge som närmast gick ut som en halvö i ett kärr/våtmark, omkring 150 m ö h (fig. 18). Inför utredningen bedömdes det som att en del av dagens våtmarker i området potentiellt kunde utgjorts av öppna vattendrag och att lägen som detta kan utgjort attraktiva lägen under exempelvis stenålder.

Ytan gick inte att nå med grävmaskin och därför valdes det att ta upp fyra 0,5 m² stora provgropar för hand. Groparna visade att markförhållandena utgörs av upp till 0,5 m tjock torvig siltig sand som övergår i fin silt.

Inga arkeologiska anläggningar eller fynd påträffades.

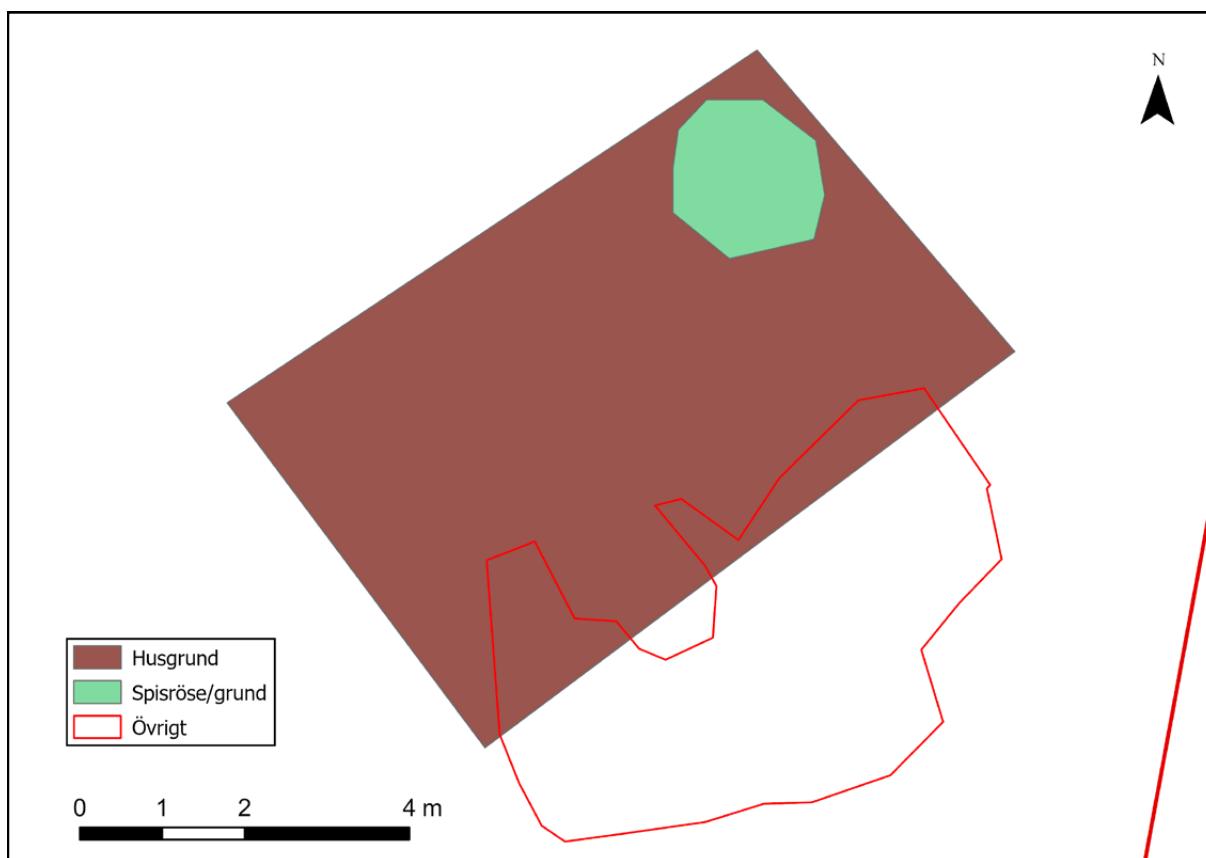
L2024:8944 Lägenhetsbebyggelse

Lägenhetsbebyggelsen L2024:8944 bedömdes ha en osäker fornlämningsstatus då denna saknades på det historiska kartmaterialet. Därför valdes det att för hand avtorva en mindre yta vid dess sydöstra långsida för att närmare se karaktär och försöka hitta daterbara fynd (fig. 19). Vid avtorvningen togs delar av en syllstensrad fram (fig. 20). Syllen som visade sig vara omkring 0,5–0,6 m bred har sten mellan främst 0,3 och 0,5 m i storlek. Mitt på ligger mer samlad sten som tolkas som ingång. En del syllstenen hade vidare rasat ner och låg en bit ifrån husgrunden.

Vid rensningen hittades fynd av tegel, fönsterglas, bruksglas, kapsyl och enstaka spik. Fynden bedöms inte som äldre än 1850 utan tillhör snarare en 1900-talsfas. Fynden har ej tagits tillvara.

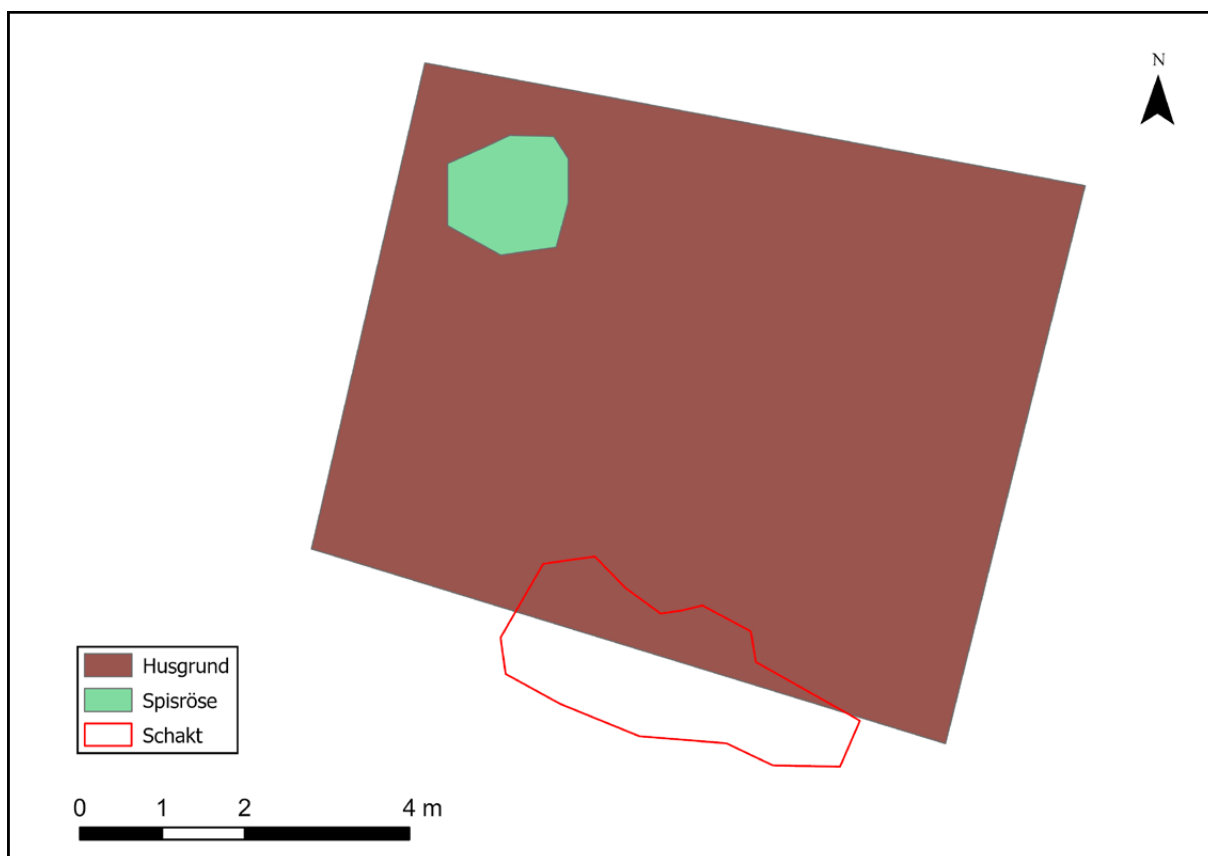
Figur 18. Rutgrävning inom delområde 3. Foto från NÖ.

Figur 19. Avtorvad yta vid L2024:8944.

Figur 20. Delar av den stensatta syllen. Foto från S.

Figur 21. Avortvad yta vid L2024:8959.

L2024:8959 Lägenhetsbebyggelse

Vid den husgrund som ingick i lägenhetsbebyggelse L2024:8959 avtorvades en yta upp längs med den södra långsidan av grunden (fig. 21). Husgrunden som är 8x7 m hade en kallmurad syllstensgrund och spisröse.

I den upptagna ytan som var 6 m² stor tangerades kanten av syllen, men huvudelen av ytan togs upp utanför grunden. Det hittades fynd av bland annat glas, yngre rödgods samt ett strykjärn (fig. 22). Fynden hade en 1800-tals karaktär men ingen av dem gick med säkerhet säga vara äldre än 1850. Fynden har ej tagits tillvara.

Figur 22. Fynd av strykjärn i järn vid L2024:8959.

Tolkning och åtgärdsförslag

Inför utredningen var det ovisst vad som kunde finnas arkeologiskt i området då inget sedan tidigare var registrerat. Markförhållandena med de stora mossmarkerna var ytterligare en faktor som bidrog till osäkerheten. Som tidigare nämnts ligger det aktuella området strax väster om Lagan men utanför de mer förhistoriskt präglade miljöerna som följer ån och i det direkta närområdet återfanns lämningar efter primärt historisk karaktär.

Resultatet från utredningen visade att det även inom utredningsområdet fanns en tydlig tyngdpunkt på sena historiska lämningar av övrig kulturhistorisk karaktär. En av lämningarna, den fossila åkern L2024:8940 bedömts som en fast fornlämning. Nedan görs en kort tolkning och diskussion om de olika lämningarna (se tabell 1 för en översiktlig sammanställning).

Torplämningar och fossil åkermark

Samtliga av bebyggelselämningarna med husgrunder och jordkällare bedöms som yngre än 1850. Det fanns dessvärre ingen tidigare torpinventering för området och Traryds hembygdsförening kunde inte bidra med kunskap om namn eller kunskap om torpen. En mer ingående analys gjordes utifrån det historiska kartmaterialet som fanns att tillgå över området (se bilaga 3). Där kunde det klargöras att huvuddelen av dem har en kort användningsperiod och att de etablerats omkring 1855–1870 eller senare.

Samtliga av bebyggelselägena bedöms således som övrigt kulturhistoriska lämningar. Kunskapen om torpen är dock nästan obefintlig och det

finns en stor kunskapspotential. Speciellt ett av torpen, L2024:8959, där det också genomfördes en avtorvning är mycket välbevarat och består av en samlad miljö med brunn, jordkällare och jordbruksmark. En undersökning av detta skulle kunna ge en viktig bild av hur livet såg ut i området under 1800-talet. I Kronobergs län i stort har det sedan tidigare heller inte genomförts några undersökningar av historiska torp vilket visar att det generellt finns ett stort kunskapsbehov gällande denna lämningstyp (se t.ex. Hansson m.fl. 2018).

Som åtgärdsförslag för bebyggelselämningarna föreslås att L2024:8959, ifall den inte går att undvika vid en exploatering, omfattas av en vidare undersökning trots dess fornlämningssatus. De övriga lämningarna bör om möjligt undvikas vid en exploatering.

Till datering bilden av torpen kan också de många jordkällare som registrerades nämnas, som i sin tur ger en indikation på dateringen av bebyggelsen i stort. Jordkällarna kan i Sverige främst härledas till 1800-talet och ofta under dess senare hälft (Berglund 2010:6f). Behovet av separat jordkällare hör ofta samman med potatisens ökade betydelse under 1800-talet (Jonsson 2021:30).

Den fossila åkermark som har registrerats i området bedöms nästan uteslutande relatera till torpmiljön och har således en liknande dateringsbild. Ett av områden L2024:8940 bedöms dock som en fornlämning då det har en helt annan mer ålderdomlig karaktär på röjningsrösen. Den fossila åkern särskiljer sig dock från hur de traditionellt förhistoriska röjningsrösområdena brukar se ut

i länet (Alering 2010). Röjningsrösenas storlek och antal påminner en del om hur de få daterade medeltida röjningsröseområdena i länet har sett ut (Emilsson 2018).

Som åtgärdsförslag föreslås det att L2024:8940 omfattas av en förundersökning ifall den inte går att undvika vid en exploatering.

Kolingslämningar

I Markaryds kommun fanns sedan tidigare endast 10 lämningar efter kolning och endast två i Traryds socken, ingen av dem finns angränsande till utredningsområdet. Mörkerantalet är dock sannolikt stort. De sju kolbottnar som hittades utgjordes av rester efter så kallade resmilor. Dateringsbilden på dessa är bred och det finns exempel ner i 1000/1100-tal även om de blev som vanligast från 1600-talet och framåt. Kolning i resmilor genomfördes i vissa fall ända fram till 1950-talet (Stenbäck Lönnquist & Welinder 2011:207). I länet i stort finns flera tusen registrerade kolningslämningar (fornsök). Där de ofta har

varit kopplade till de stora bruken som behövde stora mängder kol. Järnbruket och den lokala ekonomin var generellt starkt sammankopplade, där lokala bönder som leverantörer av träkol fick viktiga sidoinkomster (Larsson & Rubensson 2000) Omkring 1 mil söder om utredningsområdet ligger det närmsta järnbruket Timfors. Bruket anlades 1798 av Anders Thim och övergick till pappersbruk 1899 innan det lades ner 2006 (a.a: 231). Tillverkningen vid bruket omfattade svartsmide/grovsmide och spik. Det mesta såldes till Skåne och på 1840-talet låg produktionen på mellan ca 5–12 ton (a.a). Sannolikt är sannolikt en del av de aktuella resmilorna kopplade till bruket.

Sedan tidigare är ingen kolbotten undersökt i Markaryds kommun vilket gör att trots att de har registrerats som övrigt kulturhistoriska lämningar har en kunskapspotential. Ifall någon av dem berörs av en exploatering föreslås därför att någon av dem undersöks. I det aktuella steget valdes ingen av dem att dateras då risken för en bred dateringsbild på ^{14}C var för stor.

Lämning	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag
L2024:8940 Fossil åker	Fossil åker, 80x50-40 m (NÖ-SV), bestående av minst fem röjningsrösen, 3–5 m i diam, 0,3–0,4 m h. Huvudsakligen övertorvade, enstaka synlig sten mellan 0,2–0,4 m i storlek	Fornlämning	Förundersökning
L2024:8941 Fossil åker	Fossil åker, 115x60-30 (Ö-V), bestående av ett 10-tal röjningsrösen, 3–6 m i diam, 0,3–1,5 m h, sten mellan 0,2–1 m i storlek.	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas
L2024:8942 Husgrund, historisk tid	Rest efter ev. sprisröse till torp, 4x4x1,5 m. Överbyggd av röjningssten. Ingen del av husgrunden är synlig förutom det tolkade spisröset.	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas
L2024:8943 Husgrund, historisk tid	Rest av jordkällare, 4x4 m, 1,5 m h. Kallmurade väggar med ingång i öster. Ingrävd i höjd. Hör sannolikt samman med L2024:8942.	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas
L2024:8944 Lägenhetsbebyggelse	Bebyggelselämningar, bestående av en husgrund och två jordkällare. Husgrunden är 8x5 m st, med delvis synliga grundstenar och en rest av spisröse i dess östra del. Grunden ligger på en smal höjd. Jordkällarna är 3x3 m, 0,5 m h samt 5x5 m och 1 m h, kallmurade väggar. Båda är ingrävda i mindre höjder.	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas
L2024:8945 Kolningsanläggning	Kolbotten, 12 m i diam, 0,1 m h. 7 gropar 2–3 meter, ställvis en omkringliggande 7 meter lång ränna.	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas.
L2024:8946 Fossil åker	Fossil åker, 30x20 m (NÖ-SV), bestående av en bas-sängformad åkeryta med två mindre röjningsrösen i dess kant. Röjningsrösen är ca 2–3 m i diam.	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas
L2024:8947 Kolningsanläggning	Kolbotten, 11x7, 0,2 m h. anläggningen klyvd av en skogsväg. Omgärdad av en ränna, 0,2 m djup och ca 1 m bred.	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas. Ev. FU.
L2024:8948 Kolningsanläggning	Kolbotten, 12 m i diam, 0,2 m h. Rund kolbotten med en ca 0,5 m djup och 1 m bred ränna som nästan löper runt.	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas. Ev. FU.
L2024:8949 Kolningsanläggning	Kolbotten, 13 m i diam, 0,5 m h. Lätt upphöjd kolbotten med ett 10 tal gropar/rännor runt om som var ca 1,5 m breda och upp till 5 m långa. En ränformad ingång, 1,5 m bred och 4 m lång genom en vall framför (vallen kan vara kopplad till vägen).	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas. Ev. FU.
L2024:8950 Kolningsanläggning	Kolbotten, 10 m i diam, 0,2 m h. 6 gropar 1,5–4 m långa och 1–1,5 m breda. Innanför gropar en ca 0,2 m hög och 1 m bred vall som löper runt hela kolbotten.	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas. Ev. FU.
L2024:8959 Lägenhetsbebyggelse	En husgrund, två ev. tre jordkällare, stenmurar och brunn. Husgrunden är 8x7 m med kallmurad syllstensgrund och spisröse. Jordkällare 4x3 m, 1 m hög med kallmurade väggar. Jordkällare 3x3 m, 1,2 m hög med kallmurade väggar.	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas. Föreslås att omfattas av vidare förundersökning pga bristande kunskapsläge.

Lämning	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag
L2024:8961 Kolningsanläggning	Kolbotten, 8 m i diam, 0,5 m h. Fem kraftiga och djupa gropar/rännor runt om, mellan 2 till 4 m långa, upp till 2 m breda och ca 0,8 m djupa.	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas. Ev. FU.
L2024:8962 Kolningsanläggning	Kolbotten, 10 m i diam, 0,2 m h. 6 gropar 1,5 - 3 meter långa 0,7 m breda.	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas. Ev. FU.
L2024:8963 Husgrund, historisk tid	Jordkällare, 2,5x1,5 m st med kallmurade delvis bevarade väggar.	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas
L2024:8964 Husgrund, historisk tid	Bebyggelse med tre jordkällare, ingrävda i höjd. Det går inte utesluta att någon av dem kan använts som hus. 3x2x2 m, 4x3x2, 4x4x2 m. De ligger mellan 8–15 m från varandra. Ligger vid läge för torpbebyggelse på generalstabskartan från 1870.	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas
L2024:8965 Husgrund, historisk tid	Två jordkällare, vardera 4x4 m st med 1,7 m höga kallmurade väggar. Avståndet mellan dem är ett par meter där de är ingrävda i samma höjd.	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas
L2024:8966 Fossil åker	Fossil åker, 70x52-30 m (NÖ-SV) Ett tiotal röjningsrösen mellan 2–5 m i storlek och 0,4–1,5 m höga, Flera stenmurar finns i anslutning.	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas
L2024:8967 Fossil åker	Fossil åker, 85x55 m, skogsbevuxen åkeryta omgärdad av stenmur, fem större närmast kallmurade röjningsrösen, mellan 3–6 m stora och upp till ca 1,8 m höga.	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas
L2024:8980 Fossil åker	Fossil åker, 125x100-40 (NV-SÖ), innehållandes ett tiotal röjningsrösen och omgärdas delvis av stenmurar. Röjningsrösen är mellan 1–5 m i storlek och 0,3–1,5 m h.	Övrig kulturhistorisk lämning	Om möjligt undvikas

Tabell 1. Sammanställning av påträffade lämningar. Åtgärdsförslagen bygger på att lämningarna inte går att undvika vid en exploatering.

Referenser

- Artelius, T. 2009. "Kullen" – en gravplats i sydvästligaste Småland. UV Väst rapport 2009:34
- Berglund, A (red). 2010. *Jordkällare – Historik och användning i Jämtland och Trøndelag*. Eldrimner, Nationellt resurscentrum för mathantverk.
- Engman, F. Lorentzon, M & Vestbö Franzen, Å. 2015. *Odling och markutnyttjande. Syntesarbete utifrån undersökningar av fossil åkermark i Jönköpings län*.
- Emilsson, A. 2018. *Öjaby 28:1. Fossil åkermark, möjliga gravar, kolning och härdar inom Öjaby 28:1. Två arkeologiska förundersökningar 2017. RAÄ 200, 205, 207, 209, 210, 211, 212, Öjaby socken, Växjö kommun, Kronobergs län, Småland*. Kalmar läns museum. Arkeologisk rapport 2018:05.
- Hansson, M. 1999. Från renjägare till viking: En arkeologisk historia om södra Småland. I: Johansson, L. (Red.). *Landen kring sjöarna: en historia om Kronobergs län i mångtusenårigt perspektiv. Kronobergsboken; Vol. 1999/2000, (I Varend och Sunnerbo; Nr. 5)*. Kronobergs läns hembygdsförbund. Växjö.
- Hansson, M., Svensson, E., Nilsson, P. 2018. De obesuttnas arkeologi och kulturarv (ca 1700–1900). I: *META Historisk arkeologisk tidskrift*.
- Hennius, A. 2019. *Spår av kolning. Arkeologiskt kunskapsunderlag och forskningsöversikt*. Riksantikvarieämbetet.
- Jonsson, R., 2021. *Hagtorpet och jordkällaren. Arkeologisk förundersökning och undersökning. Östergötlands län, Linköpings kommun. Fastigheten Vadtöpet 4:1. Fornlämning L2008:2402. Uppdrag Arkeologi rapport 2021/15*.
- Jönsson, F. 1988. *Ortnamn i Kronobergs län*. Historiska föreningens i Kronobergs län skriftserie 5.
- Kraft, A. 2004. *Särskild arkeologisk undersökning. Fossil åkermark i Traryd. E4/28 och E4/30:II, Gräsholma 4:6, 4:17, Klint 2:38. Traryd socken, Markaryds kommun, Kronobergs län, Småland*. Smålands museum rapport 2004:8.
- Larsson, L-O. 2007. Gårdar, mark och skog i sydvästra Sunnerbo. I Hansson, M. (red). *Utmarker, gårdar och människor. Om järnålder och medeltid i sydvästra Småland*. Smålands museum.
- Larsson, L-O & Rubensson, L. 2000. *Från blästbruk till bruksdöd. Småländsk järnhantering under 1000 år: II. Jernkontorets bergshistoriska skriftserie nr 35*.

Nylén, A. & Brynielsson, M. 2003. *Fossil åkermark i Traryd, Arkeologisk förundersökning RAÄ 110, 115 mfl Traryds socken, Markaryds kommun, Kronobergs län*. Smålands museum rapport 2003:9.

Persson, C. 2012. *Den hemliga sjön: en resa till det småländska inlandet för 9000 år sedan*. Institutionen för historiska studier. GOTARC. Series B, Gothenburg archaeological theses.

Rosén, C. 2008. *Fossil åkermark och boplatzlämningar i Skafta Småland, Traryds socken, Skafta 1:6*. Uv väst rapport 2008:24.

Skoglund, P. 2005. *Arkeologisk förundersökning. Gravfält och boplatser på Luhrpasset. RAÄ 23, Traryds socken, Markaryds kommun, Kronobergs län, Småland*. Smålands museums rapport 2005:48.

Stenbäck Lönnquist, U. & Welinder, S. 2011. *Att gräva i kolbottnar och kolarkojor. I: Fornvännen 106*.

Westergren, E. 1979. *Södra Småland under yngre stenåldern och bronsåldern. En studie av bebyggelseutvecklingen i Göteryds sn*. Strömsnäsbruk: Göteryds hembygdsförening.

Historiska kartor

Lantmäterimyndigheternas arkiv

Laga skifte 1834, Göshult 07-tra-134

Laga skifte 1855, Grönö, 07-tra-26

Laga skifte, ägoutbyte 1873, Bökhult, 07-tra-20.

Storskifte på utmark/utägor 1818, Traryds kpg, Bökhult nr 1-2 (akt F75-6:2)

Rikets allmänna kartverks arkiv

Generalstabskartan 1870, Ljungby, 14-1, J243-14-1.

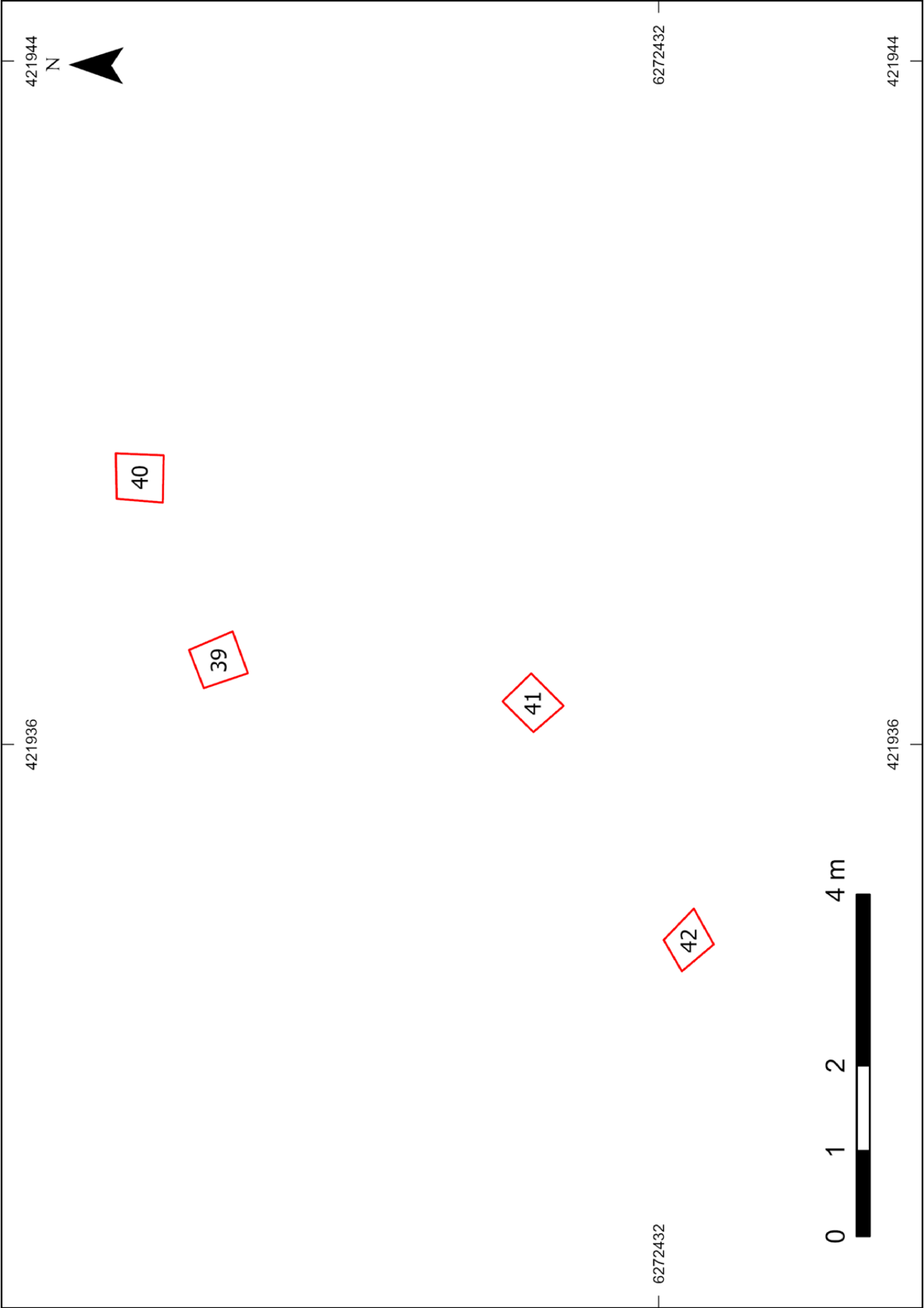
Ekonomiska kartor från 1951 (Strömsnäsbruk, 4D4e51, Hamphult, 4D4d51, Hinneryd, 4D5d51, Ingershult, 4D5e51)

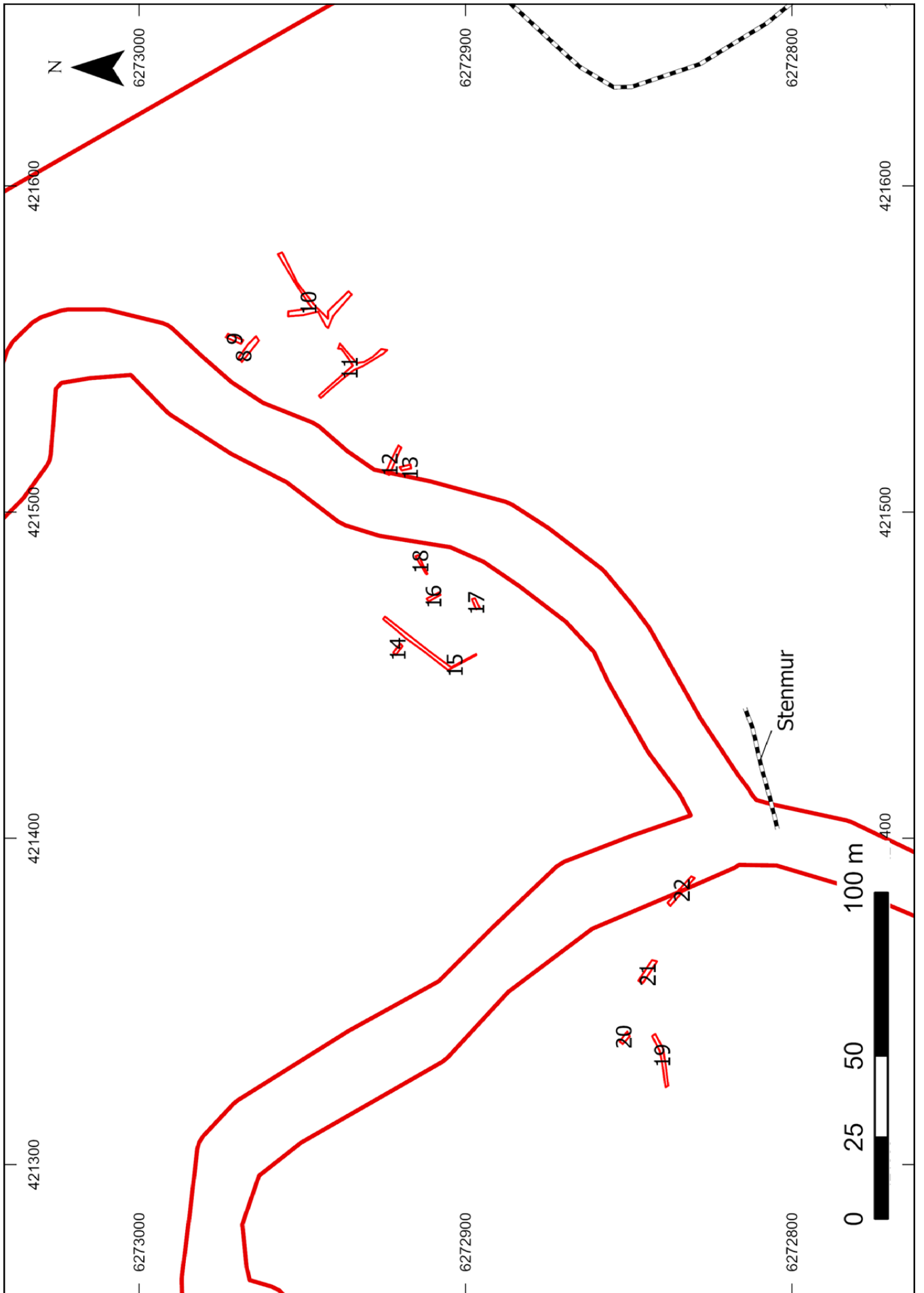
Tekniska och administrativa uppgifter

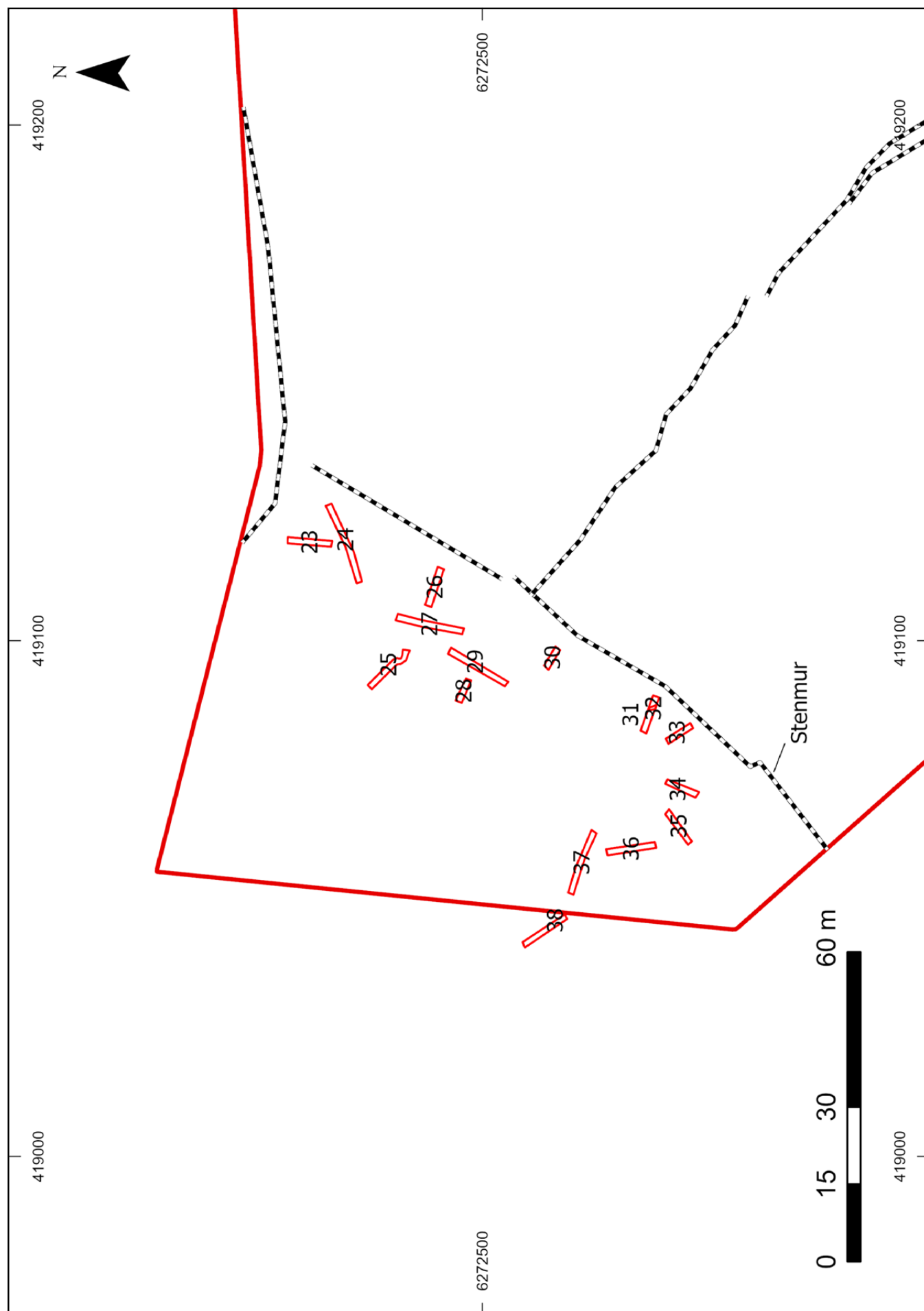
Länsstyrelsens dnr:	431-2589-2024
Kalmar läns museums dnr:	33-150.2024
Projektnummer KLM:	A2429
KMR uppdragsnr:	202400739
Uppdragsgivare:	Ilmatar Solar AB
Landskap:	Småland
Kommun:	Markaryds kommun
Socken:	Traryds socken
Fastighet:	Bökhult 1:6, 1:7, 1:9, 1:11 och 2:4, Grönö 1:24 och 2:41, Beterås 1:2, 1:3 och 1:5, Traryds-Göshult 1:15, 1:16, 1:18 och 1:23, samt Skafta 2:26
Fornlämningsnr:	L2024:8941, L2024:8946, L2024:8966, L2024:8967, L2024:8980, L2024:8942, L2024:8943, L2024:8963, L2024:8964, L2024:8965, L2024:8944 & L2024:8959, L2024:8945, L2024:8947, L2024:8948, L2024:8949, L2024:8950, L2024:8961 & L2024:8962, L2024:8940
X koordinat:	6272107 (N)
Y koordinat:	418970 (E)
Latitud:	56.586227
Longitud:	13.680687
M ö h:	155–175 möh
Fältarbetstid:	20–22 augusti & 18–20 september 2024
Personal:	Andreas Emilsson, Nicholas Nilsson & Kenneth Alexandersson
Foto, Du-nummer:	Du 489
Tidsålder:	Historisk tid
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 TM och RH2000.

Bilagor

Bilaga 1. Schakt- och rutplan	38
Bilaga 2. Schakt- och ruttabell	41
Bilaga 3. Kartanalys av Ådel Vestbö Franzén	43

Bilaga 2. Schakt- och ruttabell

ID	Beskrivning	Djup (m)	Yta (m ²)
20	0,15 m mossa och förna som övergick i beigeorange silt med varierande inslag av block. Togs upp på mindre plåtå nedanför höjdrygg.	0,25	15
21	0,15 m mossa och förna som övergick i beigeorange silt med varierande inslag av block	0,3	7
22	0,15 m mossa och förna som övergick i beigeorange silt med varierande inslag av block. Togs upp längs med krönet på höjdrygg.	0,35	59
23	0,15 m mossa och förna som övergick i beigeorange silt med varierande inslag av block. Togs upp längs med krönet på höjdrygg.	0,35	34
24	0,15 m mossa och förna som övergick i beigeorange silt med varierande inslag av block. Togs upp längs med krönet på höjdrygg.	0,35	11
25	0,15 m mossa och förna som övergick i beigeorange silt med varierande inslag av block. Togs upp längs med krönet på höjdrygg.	0,35	4
26	0,15 m mossa och förna som övergick i beigeorange silt med varierande inslag av block. Togs upp längs med krönet på höjdrygg.	0,35	4
27	0,15 m mossa och förna som övergick i beigeorange silt med varierande inslag av block. Togs upp längs med krönet på höjdrygg.	0,35	32
28	0,15 m mossa och förna som övergick i beigeorange silt med varierande inslag av block. Togs upp längs med krönet på höjdrygg.	0,35	4
29	0,15 m mossa och förna som övergick i beigeorange silt med varierande inslag av block. Togs upp längs med krönet på höjdrygg.	0,35	4
30	0,15 m mossa och förna som övergick i beigeorange silt med varierande inslag av block. Togs upp längs med krönet på höjdrygg.	0,35	4
31	0,15 m mossa och förna som övergick i beigeorange silt med varierande inslag av block. Togs upp längs med krönet på höjdrygg.	0,35	17
32	0,15 m mossa och förna som övergick i beigeorange silt med varierande inslag av block. Togs upp längs med krönet på höjdrygg.	0,35	5
33	0,15 m mossa och förna som övergick i beigeorange silt med varierande inslag av block. Togs upp längs med krönet på höjdrygg.	0,35	12
34	0,15 m mossa och förna som övergick i beigeorange silt med varierande inslag av block. Togs upp längs med krönet på höjdrygg.	0,35	13
35	Schakt i äldre åker. Ca 0,2 m tjockt matjordslager. Siltig undergrund.	0,35	10
36	Schakt i äldre åker. Ca 0,3 m tjockt matjordslager. Siltig undergrund.	0,35	19
37	Schakt i äldre åker. Ca 0,2 m tjockt matjordslager. Siltig undergrund.	0,3	12
38	Schakt i äldre åker. Ca 0,2 m tjockt matjordslager. Siltig undergrund.	0,35	10
39	Schakt i äldre åker. Bitvis stora markfasta block. Ca 0,25m tjockt matjordslager. Siltig undergrund. En bit slagg påträffades.	0,35	16
40	Schakt i äldre åker. Ca 0,25 m tjockt matjordslager. Siltig undergrund.	0,35	6
41	Schakt i äldre åker. Ca 0,25 m tjockt matjordslager. Siltig undergrund.	0,35	15

ID	Beskrivning	Djup (m)	Yta (m ²)
42	Schakt i äldre åker. Ca 0,25 m tjockt matjordslager. Siltig undergrund.	0,35	5
43	Schakt i äldre åker. Ca 0,3 m tjockt matjordslager. Siltig undergrund. Hästsko påträffades.	0,4	9
45	Schakt i äldre åker. Ca 0,2 m tjockt matjordslager. Siltig undergrund.	0,3	6
46	Schakt i äldre åker. Ca 0,25 m tjockt matjordslager. Siltig undergrund.	0,35	7
47	Schakt i äldre åker. Ca 0,25 m tjockt matjordslager. Siltig undergrund.	0,3	8
48	Schakt i äldre åker. Ca 0,25 m tjockt matjordslager. Siltig undergrund.	0,35	11
49	Schakt i äldre åker. Ca 0,25 m tjockt matjordslager. Siltig undergrund.	0,3	14
50	Schakt i äldre åker. Ca 0,25 m tjockt matjordslager. Siltig undergrund.	0,35	10
51	0,45 m tjock torvig siltig sand som övergick i flammig orangebeige silt. En större sten i rutan.	0,5	0,25
52	0,5 m tjock torvig siltig sand som övergick i flammig orangebeige silt.	0,6	0,30
53	0,35 m tjock torvig siltig sand som övergick i flammig orangebeige silt.	0,4	0,25
54	0,5 m tjock torvig siltig sand som övergick i flammig orangebeige silt.	0,55	0,25

Kartanalys

Torpställe A) Grönö.

I kartan över Grönö från 1855 (07-tra-26) finns inga indikationer på åkerytor eller torpbebyggelse. I Lagaskifteskartan finns en fyrkant som bör tolkas som en bebyggelsesymbol, men det är snarare an ängslada, belägen som den är i ängsmark.

Icke desto mindre: en gårdsgård omger ett större område som i protokollet anges som Gummes Insyning. En insyning var offentlig förrättning, t ex en avstyckning eller avgränsning av ett markområde som skulle användas för ett visst ändamål. I detta fall gäller insyningen högst troligt det torp som kom att etableras här efter 1870 (se nedan). Innanför hägnaden bestod insyningen av äng av olika kvalitet. Insyningen fortsatte en bit utanför hägnaden och var här betesmark. Strax norr om ängen fanns ytterligare en inhägnad yta, denna betecknas som Hästhagen.

Ingen torpsymbol finns på Generalstabskartan från 1870. Bebyggelselämningarna torde således vara yngre än 1870. Ej heller på den ekonomiska kartan från 1951

Torpställe B och C) Grönö.

I kartan från 1855 beskrivs området som hage respektive skog och mossar av olika kvaliteter. Vare sig i protokoll eller karta finns indikationer på bebyggelse eller odling. Torp C är beläget ca 25 meter väster om Grönös inägomark.

På Generalstabskartan från 1870 finns en bebyggelsesymbol som överensstämmer med torpställe B. Bebyggelsen på platsen torde ha etablerats mellan 1855 och 1870. På den ekonomiska kartan från 1951 finns en åkeryta på platsen. Torp C finns inte med på ekonomiska karta från 1951.

Torpställe D) Göshult.

På Lagaskifteskartan från 1834 (07-tra-134) finns åkermark och äng till gården Göshult, men ingen bebyggelse markerat vare sig i karta eller omnämnt i protokollet. Inte heller på kartan över hemmansklyvning från 1843 finns någon icke-mantalsatt bebyggelse i området.

Torpställe E)

I Lagaskifteskartan från 1834 (07-tra-134) finns inget torp på den markerade platsen, inte heller omtalas något torp i protokollet. Själva ägan har namn Store backen. Ca 175 meter öster om Store backen finns två husschabloner utritade, närmast skissaktigt. I Kartan från 1869 (07-tra-138) har området blivit torpet Björkeberg. Björkeberg är fortfarande bebyggt

På Generalstabskartan från 1870 finns en bebyggelsesymbol som överensstämmer med läget för bebyggelselämningarna. Torpet bör således ha etablerats kring 1870. I den ekonomiska kartan från 1951 finns ingen bebyggelse markerad.

Torpställe F)

Arealavmätningen över Bökhult från 1860 (07-tra-18) redovisar ingen bebyggelse vare sig i kartbild eller protokoll. Området för bebyggelsemarkeringen är utmark enligt kartan och "avsvedjad backe" mellan mossar, kärr och backar med furuskog.

På generalstabskartan från 1870 finns en bebyggelsesymbol som överensstämmer med bebyggelselämningarna. Torpet bör således ha etablerats mellan 1860 och 1870. Ingen bebyggelse finns på platsen i den ekonomiska kartan från 1951.

Torpställe G)

Inget spår av bebyggelse vare sig i karta eller protokoll från 1873 (07-tra-20). Utmark med mosstuvor, kärr, svedjebackar, skogsbackar etc.

Andra observationer:

Strax norr om läget för bebyggelselämningarna G finns i kartan över Göshult från 1869 en ”kolbacke” som har markerats i figur 1. På generalstabskartan från 1870 finns ingen bebyggelsesymbol som överensstämmer med bebyggelselämningarna. Torpet bör således vara yngre än 1870. I den ekonomiska kartan från 1951 finns ingen bebyggelse på platsen.

Kartor som ingår i analysen

Bökhult 07-tra-18, Arealavmätning, 1860

Bökhult 07-tra-20, Laga skifte 1873

Grönö 07-tra-23, Storskifte 1804

Grönö 07-tra-26, Laga skifte 1855

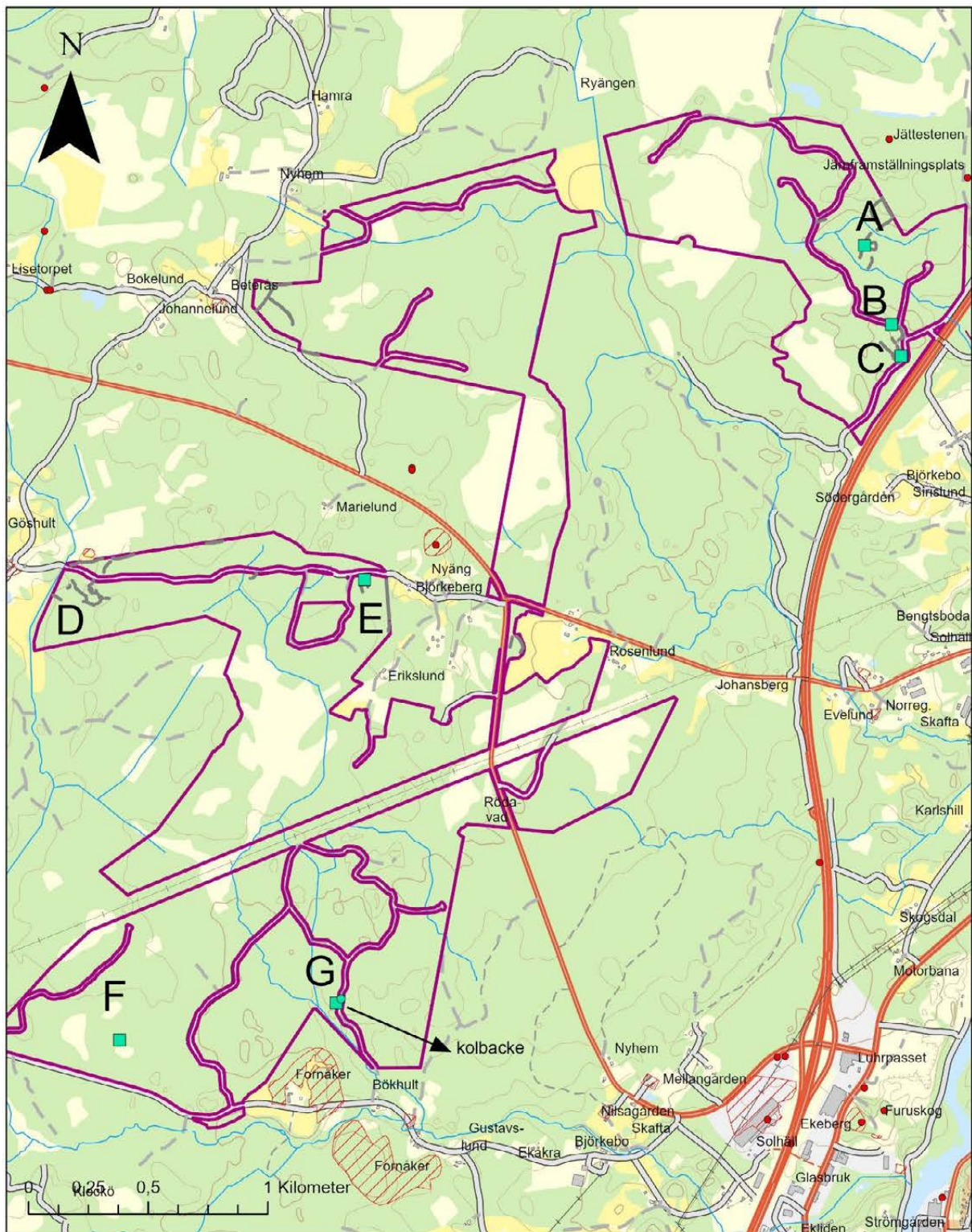
Göshult 07-tra-134, Laga skifte 1834

Göshult 07-tra-136, Laga skifte 1843

Göshult 07-tra-138, hemmansklyvning 1869.

Generalstabskartan 1870 J243-14:1

Ekonomiska kartans blad över området 1951

Figur 1. Karta med bebyggelselägen

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

